

LUNDS
UNIVERSITET

Hantering av matavfall i livsmedelsbutiker

- En fråga för rättslig reglering?

Av Linn Palo och Elin Polteg

LUNDS UNIVERSITET

Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)

Vårtermin 2016

Handledare: Reza Banakar

Examinator: Matthias Baier

Abstract

In today's society, a third of all food that is produced globally goes to waste. The waste is not only an economic loss, but also a waste of natural resources in an already strained global climate. The problem with food waste is getting more recognized and different solutions are currently being discussed on a global level. This paper emanates from the new French legislation regarding the ban against food waste in supermarkets which was promulgated in February of 2016. The law is the first of its kind and it has been widely discussed all over the world. The aim of this study is to examine what possibilities there are for legislation to, in a Swedish context, affect the food waste in supermarkets and what alternatives there are to reach a solution. Through qualitative interviews with actors in the retail sector, we have examined the management of food waste in supermarkets as well as their attitudes to food waste and legislation. The empirical data is analyzed using the theory of the consumer society of Zygmunt Bauman and we also apply transnational private regulation (TPR) to the analysis. Our conclusion is that there is today extensive work being done with reducing food waste within the Swedish society. We can also see tendencies towards a stabilization of this normative behavior. These are conditions conducive to both TPR and legal regulation. We also argue that the consumer society has a sizeable impact on the norms regarding food waste in supermarkets and the society as a whole.

Nyckelord: matavfall, konsumtion, matsvinn, gaspillage alimentaire, konsumtionssamhället, TPR, normer

Lista över förkortningar

EU	- Europeiska unionen
FAO	- Food and Agriculture Organization of the United Nations
MB	- Miljöbalken
SAOB	- Svenska Akademiens ordbok
TPR	- Transnational Private Regulation (gränsöverskridande självreglering)

Innehållsförteckning

Förord	4
1. Inledning	5
1.2 Frankrikes lag om kampen mot matavfall	6
1.2.1 Reaktionen i media	6
1.3 Problemformulering	8
1.4 Syfte	9
1.5 Frågeställning	9
1.6 Ordlista	9
1.7 Disposition	10
2. Tidigare forskning	10
2.1 Konsumtion, konsumenter och om varför vi slänger mat	11
2.2 Om mat och avfall inom sociologin	14
2.3 Att lagstifta om miljön	14
3. Metodval	15
3.1 Material	16
3.2 Kvalitativa intervjuer	16
3.2.1 Intervjupersoner - avgränsning och urval	18
3.2.2 Forskningsetiska överväganden	19
3.3 Analysmetod	19
4. Teoretiskt ramverk	20
4.1 Konsumtionssamhället och liquid modernity	20
4.2 Självregering	24
5. Intervjuer	26
5.1 Intervju 1	26
5.2 Intervju 2	29
5.3 Intervju 3	30
5.4 Intervju 4	33
5.5 Intervju 5	34
5.6 Intervju 6	36
6. Insatser för minskat matavfall i Sverige	38

6.1 Butikskedjornas arbete mot matavfall	39
7. Lagstiftning rörande avfall och avfallshantering.....	40
7.1 Miljöbalken.....	40
7.2 EU-parlamentets och rådets direktiv 2008/98/EG.....	41
7.3 Handelsnormer	41
8. Analys	43
8.1 Ett problematiskt begrepp	43
8.2 Konsumtionssamhället.....	43
8.3 Normskifte – från sopor till energiåtervinning.....	46
8.4 Lagens möjligheter	46
8.5 Är lagstiftning svaret?.....	48
9. Avslutande diskussion	49
9.1 Förslag till fortsatt arbete och vidare forskning.....	51
Källförteckning	52
Litteratur	52
Elektroniska källor	53
Rapporter från myndigheter	55
Rättskällor.....	56
Övriga källor.....	56
Bilaga 1 – Formulär informerat samtycke	57
Bilaga 2 - Intervjuguide.....	59

Förord

Att skriva en kandidatuppsats är en lång process med många hinder att ta sig över. Vi vill därför rikta ett stort tack till vår handledare Reza Banakar som med stort tålamod bidragit med inspiration och entusiasm under processen. Det här examensarbetet hade inte gått att skriva utan dig.

Vi vill även tacka våra intervjupersoner som har tagit sig tid för oss och bistått oss med empiri. Ert intresse och engagemang för frågan har varit betydelsefullt och motiverat oss att driva arbetet vidare.

Vi vill också tacka vänner och familj som har stått ut med oss under den här perioden och särskilt er som har tagit er tid att korrekturläsa uppsatsen. Ni har varit till stor hjälp!

Till slut vill vi tacka varandra för världens bästa uppsatskamrat och för de fina tre år som vi studerat tillsammans!

Lund, maj 2016

Linn Palo Elin Polteg

Vi vill här inleda läsningen av vår uppsats med ett citat från en av de klokaste personerna i den fiktiva världen. Citatet sätter fingret på det problem vi ämnar diskutera i denna uppsats.

Soon we'll have to choose
between what is right
- and what is easy.

- Albus Dumbledore

1. Inledning

“Obviously, the solution is not for rich countries to send old tomatoes and stale bread over to poor countries after saving them from the rubbish bin.”

(Stuart 2009)

Så lyder ett välciterat citat av författaren Tristram Stuart där han talar om problemet med den stora mängden matavfall. Citatet belyser det problem som en stor del av diskussionerna kring matavfall handlar om: vad är egentligen matavfall och hur ska det hanteras?

Matavfall definieras enligt Svenska Akademiens ordbok som *något förkastat eller odugligt*, eller som *biprodukt*. Matavfall innebär därmed livsmedel som är odugligt, men stämmer det verkligen? En stor del av diskussionerna gällande matavfall handlar om livsmedel som är möjligt att konsumera men som slängs ändå. Detta kallas oftast för onödigt matavfall. Vad säger det egentligen att mat som kastas bort i onödan benämns som matavfall och som får oss att associera det med någonting odugligt och något som behöver ratas?

Matavfall tillhör en av de stora miljöbelastningarna i världen idag och enligt Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) går cirka en tredjedel av all mat som produceras globalt till spillo. I medel- och höginkomstländer slängs mat bort i onödan trots att den fortfarande är möjlig för konsumtion. I länder som har en lägre inkomst är det framför allt i produktionskedjan som mat går förlorad, och en mindre mängd slängs av konsumenterna. Att stor mängd mat aldrig konsumeras innebär att stora mängder resurser brukas helt i onödan vilket belastar miljön i onödan. Landområden, vatten och energi utnyttjas i onödan och leder bland annat till förhöjda nivåer av växthusgaser (FAO 2011, ss. v, 1, 4). Det finns beräkningar som visar att även om endast *en fjärdedel* av den mat som globalt går förlorad idag istället skulle räddas, skulle det kunna mätta cirka 870 miljoner människor (González Vaqué 2015, s. 20-21).

Under FN-mötet som hölls i New York i september 2015 beslutades det om nya mål för en global hållbar utveckling, där mål för att minska matavfall globalt finns med. Mål nummer 12 innehåller olika målsättningar för att garantera hållbara konsumtions- och produktionsmönster i framtiden. Citaten nedan är hämtade från mål nummer 12 och handlar om att utvecklingsländerna ska leda utvecklingen och att minska matavfallet på olika nivåer i produktionskedjan. Dessa lyder:

“12.1 Implement the 10-Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production Patterns, all countries taking action, with developed countries taking the lead, taking into account the development and capabilities of developing countries”

och

“12.3 By 2030, halve per capita global food waste at the retail and consumer levels and reduce food losses along production and supply chains, including post-harvest losses”

Det finns därmed en målsättning att halvera matsvinnet under hela livsmedelskedjan, från produktion till konsument (Division for Sustainable Development u.å.).

1.2 Frankrikes lag om kampen mot matavfall

Den franska lagen som infördes i februari 2016 (Loi no 2016-138) var den första i sitt slag och har fått reaktioner världen över. Den kom till genom en namninsamling som startades av kommunfullmäktige Arash Derambarsh (Chrisafis 2016). Lagen som kan översättas till *“Lagen om kampen mot matavfall”* utgörs av föreskrifter för hur stora livsmedelsbutiker ska agera för att minska onödigt matavfall. Där beskrivs uttryckligen att lagen ålägger producenter, förädlare och distributörer inom livsmedelsbranschen ett större ansvar för det onödiga matavfallet, men också att lagen ska öka medvetenheten hos hela samhället. I lagen presenteras också en prioritetsordning för hur kampen mot matavfall ska föras. Första steget är att överhuvudtaget arbeta för att minska på onödigt matavfall, det andra steget är att skänka matsvinn som fortfarande är möjligt att konsumera till välgörenhet, alternativt att omvandla matavfallet så att det blir möjligt att konsumera. Det tredje steget är att använda matavfallet till djurfoder och det sista steget är att återanvända matavfallet inom jordbruk eller för energiutvinning, i synnerhet för att utvinna metan. Lagen berör endast livsmedelsbutiker som har en försäljningsyta som är större än 400 kvm. Att bryta mot lagen bestraffas med böter, 3 750 € (i dagsläget ca 35 000 SEK) (Journal officiel de la République française).

1.2.1 Reaktionen i media

När Frankrike i början på året införde den nya lagen som förbjuder livsmedelsbutiker att slänga eller förstöra mat så följde reaktioner på många håll, både i och utanför Europa. ETC publicerar i dagarna för lagens införande en artikel som bland annat påpekar aktualiteten av lagen med tanke på den allt mer uppmärksammade debatten kring matsvinn och miljö. Lagen kommenteras där också av Naturvårdsverkets handläggare vid avdelningen för analys och forskning, Christina Jonsson, som uttrycker sig positivt om lagen och menar att liknande initiativ också redan görs i Sverige. Dessa regleras dock inte enligt lag och hon ställer sig därför tveksam till om samma typ av lagstiftning behövs i Sverige. ETC skriver också att bland andra Arash Derambarsh, politiker och initiativtagare till den nya franska lagen, arbetar för att lyfta frågan om att

införa en likande lag i EU (Wesslén 2016). I en intervju för tidningen *The Independent* beskriver Derambarsh hur han tror att lagstiftning är den enda rätta vägen att gå för att kunna få bukt med det stora miljö- och samhällseliga problem som onödigt matsvinn i stora livsmedelsbutiker utgör och att detta initiativ med statlig reglering av matavfall borde efterföljas både på EU-nivå och i USA (Payton 2016a). Lagen uppmärksammades i *The Independent*, som också de skriver om Derambarsh hopp om att en liknande lag kan komma att införas på EU-nivå, i *The Guardian* vilka lyfter fram de positiva reaktioner som franska matbanker och den franska butikskedjan Carrefour haft till lagen, samt i *The Huffington Post* som den första lagen i sitt slag (Payton 2016b; Chrisafis 2016; Frej 2016).

Debatten kring denna lag har dock funnits ända sedan lagen först kom på tal och den har även innan införandet diskuterats i både svensk och utländsk media. BBC har också de uppmärksammat lagen men de skriver i sin artikel *Is France's supermarket food law headed for Europe?* om hur franska välgörenhetsorganisationer och matbanker har uttryckt oro för att de inte ska kunna hantera och ta till vara på all mat de får utan att det blir för mycket för dem. I artikeln intervjuas Jacques Creyssel vid Federationen för handel och detaljhandel i Frankrike som uttrycker att den nya lagen är irrelevant då livsmedelsbutiker endast står för 5 procent av det totala matsvinnet i Frankrike, och han får även medhåll från en butikägare som menar att problemet med matavfall kan och bör lösas av livsmedelsbutikerna individuellt (Schofield 2015). Också den svenska livsmedelskedjan Coop ställer sig negativa till den nya franska lagen. I en artikel från *Dagens Arena* i maj 2015 menar Kristofer Myrevik som är kommunikationschef vid Coop Sverige att det är tveksamt om en liknande lag i Sverige skulle öka deras motivation till att minska matsvinnet och att skänka till välgörenhet eftersom att de redan gör ett mycket omfattande, lyckat arbete med detta (Senneby 2015). Ingela Dahlin, Livsmedelsverket, säger till *Landets fria tidning* att hon tror att frågan om matsvinn är något som kan hanteras på ett annat sätt än genom lagstiftning eftersom att det kan ta mycket lång tid och kräva resurser att genomföra en lyckad lagstiftning och att det kanske därför snarare skulle öka problematiken kring det. Hennes uppfattning är att svenska matbutiker idag har mycket nära samarbete med välgörenhetsorganisationer och är aktiva i frågan om att minska det onödiga matsvinnet (*Ingen lag mot matsvinn i Sverige* 2015).

Det är många som arbetar på olika sätt med att minska matavfall. Ett exempel på ett sådant initiativ är kampanjen som genomförts både i Frankrike, Storbritannien och Sverige där frukter och grönsaker, som inte håller den utseendemässiga standarden, marknadsförs till ett billigare pris (Cliff 2014; Sheffield 2016; Coop u.å.a). Också i Danmark genomförs initiativ för att minska matsvinnet. Där har det öppnats en livsmedelsbutik som enbart säljer matsvinn från andra butiker (Payton 2016c).

I Storbritannien genomfördes i maj 2015 en liknande namninsamling mot matsvinnet vilken fick över 100 000 underskrifter (Cowburn 2015). I Italien pågår en process om huruvida landet ska anta en lag för att minska matsvinn (Bolton 2016). Samtidigt så hoppas Arash Derambarsh att lagstiftning mot matsvinn ska sprida sig till Europa och USA, och att det blir aktuellt att i EU anta en lag liknande Frankrikes lagstiftning (Payton 2016d).

1.3 Problemformulering

Med tanke på FNs mål som syftar till att halvera matsvinnet till 2030 (Division for Sustainable Development u.å.) och de påfrestningar på miljön som matproduktionen står för (FAO 2011, s. v) finns det anledningar att kraftigt minska matavfallet. Den stora mängden matsvinn är, förutom ett problem för miljön, också ett problem för samhällets sociala och ekonomiska hållbarhet (ibid. s. 1). I en värld där en stor del av befolkningen svälter framstår den stora produktionen av matavfall som sker idag inte som ett försvarbart beteende.

Naturvårdsverket har publicerat statistik för matavfallet som förekommer i Sverige, och den visar att mellan åren 2012 och 2014 har matavfallet inom livsmedelsbutiker, restauranger och hushåll minskat. Dock är fortfarande mycket av den mat som slängs fortfarande ätbar. Det var de svenska hushållen som stod för mest matavfall år 2014, 720 000 ton varav 30 procent utgjordes av matsvinn. Samma år uppgick svenska livsmedelsbutikers totala matavfall i 30 000 ton, varav 70 procent utgjordes av onödigt matavfall (Naturvårdsverket 2015). Ett av regeringens etappmål för Sveriges miljömål är *Ökad resurshållning i livsmedelskedjan* som strävar efter att minst hälften av matavfallet från hushåll, storkök, restauranger och butiker ska sorteras senast år 2018 och behandlas biologiskt för att ta tillvara på växtnäring. Målet innebär också att minst 40 procent av matavfallet ska behandlas på ett sätt som tar tillvara på energi (Naturvårdsverket 2016).

Det finns med andra ord incitament för att vidta åtgärder för att kraftigt minska matavfallet. Vilka dessa åtgärder är är en annan fråga. Att lyfta lagstiftning som en möjlig väg för att åtgärda problemen med klimatavtrycken som finns idag är intressant eftersom att det är något som gjorts i Frankrike och som mötts av positiva reaktioner. Det är därför intressant att undersöka hur detta kan ses på i en svensk kontext.

En lagstiftning som reglerar matavfall skulle både påverka men också vara beroende av både ekonomi, livsstil och konsumtion i samhället. Det är därför av rättssociologiskt intresse att undersöka närmare vilka möjligheter rätten faktiskt har i detta sammanhang och hur den förhåller sig till de ovan nämnda faktorerna.

1.4 Syfte

Syftet med den här studien är att undersöka problematiken med reglering av den stora mängd matavfall som finns i Sverige idag. Detta kommer vi att göra genom att avgränsa oss till hanteringen av matavfall i livsmedelsbutiker eftersom att det nyligen införts en lagstiftning i Frankrike, i syfte att minska matavfall, som riktas till butiker. Denna uppsats ämnar därför undersöka om det finns möjligheter för den svenska rätten att påverka hanteringen av matavfall i livsmedelsbutiker. Genom att intervjua aktörer inom livsmedelsbutiker vill vi undersöka attityder kring matavfall och till lagstiftning i likhet med den franska.

1.5 Frågeställning

Med den franska lagen gällande förbud mot att slänga mat med tillhörande riktlinjer gällande hanteringen av matavfall som referenspunkt, vill vi undersöka rättens möjligheter till att påverka normer kring hur matavfallet hanteras. För att undersöka detta kommer vi också ställa oss frågan vilket ansvar aktörer inom svenska livsmedelsbutiker känner för sitt matavfall. Vår frågeställning som kommer att leda arbetet blir således:

- Är lagstiftning ett möjligt alternativ för att åtgärda problemet med livsmedelsbutikers onödiga matavfall? Och om inte; vilka alternativa sätt kan det finnas att angripa problemet på?

Denna fråga kompletteras med följande underfrågor:

- Känner aktörer inom svenska livsmedelsbutiker ett ansvar gällande miljö och konsumtion, och finns det där stöd för lagstiftning liknande den som nyligen införts i Frankrike?
- Vilka andra faktorer påverkar hanteringen av matavfall, och hur förhåller sig de olika faktorerna till varandra?

1.6 Ordlista

Matavfall: Utgörs av all mat som kastas bort, både det onödiga och det som är oundvikligt såsom exempelvis kaffesump och äggskal.

Matsvinn: Även kallat onödigt matavfall. Matsvinn är livsmedel som slängs i onödan och som hade kunnat konsumeras om det hade hanterats på rätt sätt eller ätits upp i tid.

Bäst före-datum: En kvalitetsmärkning som betyder att tillverkaren garanterar att livsmedlet har kvar de egenskaper som utlovas som till exempel smak och färg. Datummärkningen är giltig om varan har förvarats på ett korrekt sätt och om förpackningen är oöppnad. Varor som har passerat bäst före-datum får säljas i butik eller tillsättas i annan livsmedelsprodukt (Naturvårdsverket 2014, s. 19).

Sista förbrukningsdag: En datummärkning som används när det finns risk att produkten blir farlig för hälsan att förtära efter att en viss tid har förflutit. Efter att en produkt har passerat sista förbrukningsdag är det inte tillåtet att sälja den, använda den som ingrediens i ett annat livsmedel eller skänka bort den (ibid., s. 19).

1.7 Disposition

Denna uppsats inleds med en beskrivning av ämnet och presentation av syfte och frågeställning. Detta följs upp av en översiktlig genomgång av tidigare forskning som tangerar ämnet, en beskrivning av den metod som har använts och vad materialet utgörs av samt hur vi förhåller oss till det. Sedan presenteras den teori med hjälp av vilken materialet kommer att analyseras. Efter detta presenteras det empiriska materialet, sedan följer analysen och en avslutande diskussion. Där finns också förslag till vidare forskning.

2. Tidigare forskning

Forskning om matavfall och konsumtion är högst tvärvetenskapliga ämnen. Dessa spänner bland annat över forskningsområden som miljövetenskap, ekonomi, psykologi och sociologi. För denna uppsats har intresset främst legat på sociologiska texter. Den litteratur som återfinns här nedan har valts ut i syfte att försöka ge en bred bild av matavfall: varför det uppstår och vilka mekanismer som ligger bakom. Hur förhåller sig samhället till matavfall och varför är det svårt att minska mängden svinn?

Den studie som vi funnit ligga närmast vårt ämne för uppsatsen är *Mat till välgörenhet: en alternativ åtgärd för att skapa mervärde av matsvinnet i livsmedelsbutiker*, ett examensarbete skrivet av studenter vid Institutionen för ekonomi, Sveriges lantbruksuniversitet. De har genom en intervjustudie undersökt varför livsmedelsbutiker väljer att inte donera mat som riskerar att bli matsvinn till

välgörenhet. Tio livsmedelsbutiker i Uppsala kontaktades, varav resultatet visade att en butik hade ett samarbete med en välgörenhetsorganisation. Slutsatser från studien visar att det finns en osäkerhet kring lagstiftning samt osäkerhet om regler inom koncernen. Det visade sig också finnas en oro hos butiker att för mycket resurser skulle komma att spenderas på ett eventuellt välgörenhetsprojekt (Eriksson, Fellenius & Norman 2014). Detta är intressant för vår uppsats som har den franska lagen som utgångspunkt vilken föreskriver välgörenhetssamarbete för att minska det onödiga matavfallet i stora livsmedelsbutiker.

Vi har funnit flera studier som handlar om matavfall men inte lyckats hitta någon som undersöker möjligheten till reglering av matavfall i livsmedelsbutiker.

2.1 Konsumtion, konsumenter och om varför vi slänger mat

Denna uppsats riktar sig mot livsmedelsbutiker men det är också intressant att se närmare på studier som handlar om konsumenterna. Detta eftersom att livsmedelsbutikerna är beroende av att konsumenterna fortsätter att konsumera hos dem.

Under 1950-talet påbörjades ett skifte i hur livsmedel hanterades. Under 1800-talet och fram till mitten av 1900-talet var det naturligt att spara på rester och tillverka nya rätter av överblivna livsmedel; det vittnar bland annat dåtidens kokböcker om som innehöll recept för tillagning av "resträtter". Efter världskriget skedde stora samhällsomvandlingar och många fick ökad ekonomisk inkomst och det var under den här tiden som kylskåpet uppfanns och letade sig in i hemmen. Det skedde också förändringar bland annat gällande livsmedelsproduktionen och under 50-talet utvecklades en stor mängd ny teknik för livsmedelsproduktionen och nya livsmedelsprodukter togs fram. Ekonomin blomstrade mer än tidigare. Dessa faktorer ledde senare till ett överflöd i produktionen av livsmedel. Sedan följde utvecklingen av snabbmatskedjor och storförpackningar vilket gjorde maten billig och lättillgänglig för konsumenterna. Det fanns därför inte längre behov av att hushålla med maten på samma sätt som tidigare (Evans, Campbell & Murcott 2013, s. 13-16).

Gjerris och Gaianis artikel *Household food waste in Nordic countries: Estimations and ethical implications* diskuterar matavfall på hushållsnivå i fyra nordiska länder. De menar att matavfallet har flera grunder och lyfter fram Pudel och Westenhofers förklaring (Gjerris & Gaiani 2013). Enligt Pudel och Westenhofer finns det fyra områden som har förändrats som kan förklara den stora mängden mat som slängs idag. För det första ses mat som mindre värdefullt och tas mer för givet idag. För det andra är

konsumenter idag mindre medvetna om vad maten de äter innehåller och var den kommer ifrån. För det tredje är det idag ett större avstånd mellan konsumenten och livsmedlet. På grund av bland annat globaliseringen har konsumenten liten kännedom om matens bakgrund och det blir allt ovanligare med lokala matkulturer. För det fjärde är den emotionella och sociala kontakten med maten försvagad, bland annat har det blivit ovanligare med familjetraditioner som involverar mat. Dessa faktorer skapar ett svagare band mellan konsumenten och maten där maten upplevs vara något som tas för givet, produkter som enkelt kan köpas istället för något som vi måste konsumera för att överleva (Pudel & Westenhofer 1988 se Gjerris & Gaiani 2013, s. 8-9).

Övergången från det moderna till det postmoderna samhället har bidragit med förändrade konsumtionsmönster. Detta diskuterar bland andra Ricci, Marinelli och Puliti (2016) i sin artikel *The Consumer as Citizen: the Role of Ethics for a Sustainable Consumption* om hur samhället har utvecklats från att vara modernt till att bli ett postmodernt samhälle. Det postmoderna samhället skiljer sig från det moderna främst genom att gränserna mellan de olika samhällsklasserna är betydligt svagare i det postmoderna samhället. Det postmoderna samhället präglas också av större föränderlighet än det tidigare moderna samhället och konsumtion kan användas som ett sätt för individen att uttrycka sin person och sin livsstil. I och med globaliseringen som hör till det postmoderna samhället blir de sociala, ekonomiska och nationella gränserna svagare och konsumenternas agerande påverkar omvärlden i större utsträckning än tidigare. Därför åläggs konsumenterna också ett visst ansvar i att agera på ett hållbart sätt för hela världens bästa och man förväntas, med författarnas ord, att vara en världsmedborgare. Att agera som en världsmedborgare innebär inte att individens intressen åsidosätts men att hen fattar beslut och agerar på fler grunder än det egna intresset (Ricci, Marinelli & Puliti 2016, s. 396-397).

Författarna diskuterar att livsmedelskonsumtionen styrs av värderingar och handlande och hänvisar här till Censis och Colderetti: i och med att den nya konsumenten agerar utifrån ett mer medvetet och hållbart sätt påverkas även livsmedelskonsumtionen av detta (Censis & Colderetti 2010 se Ricci, Marinelli & Puliti 2016, s. 398). Också samhällets fokus på antingen produktion eller konsumtion är en bidragande faktor vilken har präglat tidigare samhällen. Idag ligger konsumentens beteende i fokus. Trots att det främst är den ekonomiska aspekten som styr marknaden så behöver hänsyn tas till konsumentens val, värderingar och handlande eftersom det utan konsumtion inte finns någon produktion och vice versa. De är beroende av varandra. Författarna hävdar att för att ekonomin ska vara framgångsrik krävs att den också tar hänsyn till konsumenternas förväntningar på ett etiskt och hållbart handlande (Ricci, Marinelli & Puliti 2016, s. 398).

Dagens postmoderna konsument har föregångare först i ett utilitaristiskt samhälle, där konsumenter förväntas agera på ett sätt som är positivt för hens omgivning, det egna

samhället och den egna samhällsklassen. Sedan följde en period där konsumtionen ökade kraftigt med motivet att leva i välstånd och ha tillgång till alla varor. Dagens konsumtion styrs enligt författarna inte av detta utan den postmoderna konsumentens agerande påverkas av förväntningar på denne att bidra till ett hållbart samhälle, en hållbar ekonomi och miljö. En postmodern konsumtion präglas av ett agerande ur social-, ekonomisk- och miljösynpunkt där konsumenterna spelar en stor roll (ibid. s. 398-400).

Ekelund och Jönsson skriver i sin artikel *How does Modernity taste? Tomatoes in the Societal Change from Modernity to Late Modernity* (2011) om hur de anser att förändringar och utveckling av reglering, produktion och konsumtion av livsmedel beror på samhällsutvecklingen. Samhället har gått från att vara ett modernt samhälle till ett postmodernt. Här använder författarna Scott Lash definition av vad ett modernt respektive ett postmodernt samhälle innebär. Medan ett modernt samhälle präglas av uniformitet och en tro på att teknisk utveckling och vetenskap är det som driver samhället framåt så definieras det postmoderna samhället istället av variation, konstant förändring och en annan relation till konsumtion vilken är ständigt närvarande i vardagen och en viktig del av samhället och dess medborgares identitet. Författarna menar att det skett ett paradigmskifte där samhället och livsmedelsproduktionen gått från standardiserad massproduktion till en mångfaldig livsmedelsproduktion med variation och autenticitet i fokus (Ekelund & Jönsson 2011).

När det gäller konsumenternas egna tankar kring matsvinn har Svenska Livsmedelsverket låtit genomföra en kvantitativ studie i syfte att kartlägga konsumenters attityder, beteende och kunskap angående matsvinn. År 2013 genomfördes en första mätning för att sedan följas upp med en ny undersökning 2015. Detta efter att kommunikationsinsatser för ökad medvetenhet kring matsvinn hade genomförts (Livsmedelsverket 2015).

Undersökningen från 2015 visar att det finns en större upplevd medvetenhet hos konsumenterna om att matsvinn är ett problem i det egna hushållet än det gjorde 2013. Dessutom är det fler som anser att de har bättre kunskaper om tekniker för att undvika matsvinn. Dock finns det ingen skillnad i beteende och inga skillnader har kunnat mätas i hur mycket varje hushåll kastar. När det gäller ansvar anser fler personer år 2015 än 2013 att livsmedelsbutikerna har ett stort ansvar för matsvinnet i samhället – större ansvar än både det egna hushållet, skolan och restauranger (ibid.).

2.2 Om mat och avfall inom sociologin

Inom samhällsvetenskapen är ämnet matavfall på uppgång. *Waste matters: New perspectives on food and society* (2013) är en antologi som samlar artiklar som utgörs av sociologiska bidrag till studier om matavfall och boken kan ses som en grund för forskningen om matavfall inom det sociologiska fältet. Enligt redaktörerna är det få sociologer som ägnat sig åt att studera matavfall och detsamma gäller inom annan samhällsvetenskaplig forskning. Detta trots att matavfall är ett ämne som både i miljödebatten och politiken uppmärksammas allt mer i fråga om regleringar inom området (Evans, Campbell & Murcott 2013, s. 5). I O'Briens artikel *'lasting transformation' of capitalist surplus: from food stocks to feedstocks* ämnar författaren skapa förståelse för kopplingen mellan mat som getts status som obrukbar men ändå inte har kastats bort och den kapitalistiska konsumtionen och produktionen. Texten syftar inte till att fokusera på matavfallet i hushåll utan att med en sociologisk blick analysera processer som omvandlar matavfall till en källa för förnybar energi och som i sagda process omdefinierar mat och avfall. Författaren ställer sig bland annat frågan hur mat som kastas bort kan förändras i processen och bli någonting annat (O'Brien 2013, s. 193-194).

Enligt författaren är avfall inte endast någonting som symboliserar förfall och ratade produkter och menar att avfall inte endast är avfall i sig. Istället har det en del i samhället och påverkar processer samt uppmuntrar till teknologisk innovation och reglering genom byråkrati (ibid. s. 195) Matavfall är å ena sidan inte en vara med ett värde eftersom att det definieras just som en avfallsprodukt. Å andra sidan är det fortfarande en vara med värde i och med att det fortfarande är möjligt att använda det. Detta eftersom matavfall som uppstår på grund av överflödigt produktion fortfarande kan användas till förnybar energi (ibid. ss. 196, 201).

Handlingen att göra sig av med avfallet innebär att det sätts in i ett politiskt system som sedan hanterar det på ett specifikt sätt vilket också innebär att det är systemet som bestämmer vad som ska göras med det och vem som kan vinna på avfallet (ibid. s. 202-202). Författaren hävdar att kapitalismen bidrar till att det hellre skapas ett överflöd av mat vilket ses som mervärde då det kan generera ny teknologi som tar hand om matavfallet och omvandla det till förnybar energi. Med detta menas att avfallet kan bidra med mer ekonomisk tillväxt (ibid. s. 208).

2.3 Att lagstifta om miljön

Att reglera och lagstifta om miljön är mer problematiskt och komplicerat än vad det vid första anblicken kanske ger sken av. Herbert, Derman och Grobelski belyser detta i

artikeln *The Regulation of Environmental Space* där de använder begreppen tillämpningsområde och skala för att analysera och peka ut problem som rätten stöter på när det gäller regleringar i det allmänna utrymme som är miljön. De förklarar detta med att eftersom miljöproblem ofta berör hela världen så är det problematiskt att avgöra om lagstiftning om miljön ska göras på en nationell eller global nivå, samt i vilken utsträckning dessa rättssystem kan påverka varandra (Herbert, Derman & Grobelski 2013, s. 227-228).

Begreppet tillämpningsområde (av författarna kallat *scope*) handlar om att bestämma eller uppskatta vilket tillämpningsområde ett hot mot miljön har, det vill säga avgöra vad som är ett miljöproblem. Skala (av författarna kallat *scale*) handlar om på vilken skala regleringar kan, och bör, ske. Som exempel tar författarna upp den globala uppvärmningen. Det är ett välkänt problem att jordens temperatur stiger, men vad exakt beror det på? Den globala uppvärmningen har flera underliggande orsaker, vilket innebär att det blir svårt att avgöra var på skalan eventuella rättsliga regleringar bör ske (ibid. s. 229-231).

Författarna menar att det är ovan beskrivna faktorer som gör det problematiskt att lagstifta om miljön. Det är inte enbart miljön och hot mot denna som har ett tillämpningsområde och en skala utan det har även andra sociala institutioner. Det är när dessa två ska matchas för att exempelvis kunna lagstifta om miljön som ett problem uppstår. Om det miljöproblem som ska försöka lösas är ett problem som berör hela världen så kommer en lagstiftning på nationell nivå troligtvis inte att vara tillräcklig. Detta eftersom att tillämpningsområdet och skalan för regleringar som är möjliga på nationell nivå inte överensstämmer med miljöproblemets skala och tillämpningsområde. Ytterligare en faktor som författarna lyfter fram som gör det problematiskt att lagstifta om miljöproblem är att miljön genomgår en konstant förändring (ibid. s. 233-235).

I detta avsnitt har vi redogjort för en del av den forskning som finns inom ramarna för ämnet matavfall. Den tidigare forskning som presenteras har behandlat konsumtion och konsumenter men även hinder för regleringar av beteenden som orsakar skador på miljön. I nästa avsnitt redogörs för metod, material och vårt förhållningssätt för studien.

3. Metodval

Den metod som använts för att besvara frågeställningen är semi-strukturerade kvalitativa intervjuer. Vi har valt att använda kvalitativ metod för undersökningen eftersom den ämnar undersöka attityder och åsikter samt ge en översiktlig bild från vilken det går att göra en tolkning (Bryman 2008, s. 413). Denna studie syftar till att

undersöka attityder hos personal inom livsmedelsbranschen och därmed också undersöka hur situationen gällande matavfall ser ut för tillfället i butikerna. Det är därför mest lämpligt att använda sig av en kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer. Detta för att kunna tolka vårt material och skapa en förståelse, istället för att göra en större mätning som inom ramen för studiens storlek inte hade kunnat göras lika djupgående.

Tillvägagångssättet har till stor del följt stegen för en kvalitativ forskningsprocess (Bryman 2008, s. 346). Intresset för frågan väcktes genom den uppmärksamhet som den nyligen införda franska lagen fick i media. Därefter påbörjades ett grundläggande arbete för att skapa en bild av forskningsområdet varefter en frågeställning formulerades. När frågeställningen utformats valdes lämplig forskningsmetod och ett urval gjordes för vilka informanter som behövdes för att besvara frågeställningen. Efter detta påbörjades insamlingen av empiriskt material. Forskningsprocessen har haft en repetitiv karaktär och insamlandet av data samt tolkningen av denna har skett kontinuerligt. Under analysprocessen har slutsatser från det empiriska materialet kopplats till teori som finns beskriven i det teoretiska ramverket. Intervjuerna har kompletterats med ytterligare material i form av rapporter från myndigheter och lagstiftning för att ge resultatet från intervjuerna en kontext.

3.1 Material

Huvudmaterialet består främst av kvalitativa intervjuer, men kompletteras med litteratur som utgörs främst av rapporter från svenska myndigheter, såsom Livsmedelsverket, Naturvårdsverket och Jordbruksverket samt regeringen, som innehåller statistik och ger en bild av hur synen på och arbetet kring matsvinn och dess miljöpåverkan ser ut idag. Vi har också använt oss av vetenskapliga artiklar för att kunna få en översiktlig bild av synen på matavfall, vilket arbete som idag bedrivs kring det och vilka faktorer som påverkar ämnet. För att beskriva konsumtionsbeteende och konsumtionssamhället i stort så använder vi Zygmunt Baumans teorier på området. Vi kommer även att lyfta in begreppet *gränsöverskridande självreglering* för att analysera hantering av matavfall i livsmedelsbutiker. I uppsatsen används både svensk och fransk lagstiftning, svensk myndighetsreglering samt direktiv från EU.

3.2 Kvalitativa intervjuer

För att få svar på om det finns ett stöd för lagstiftning i svenska livsmedelsbutiker har kvalitativa intervjuer genomförts. Vi har valt att intervjua personer i livsmedelsbutiker

för att nå kunskap om hur hanteringen av matavfall går till i praktiken. En annan möjlighet hade kunnat vara att söka informationen hos koncerners ledning. För att besvara frågeställningen anser vi dock att det krävs förstahandserfarenhet av matavfallshantering, vilket vi tror i större utsträckning finns hos butikspersonalen. Syftet med intervjuerna har varit att undersöka attityder kring matavfall och klimatansvar hos anställda inom livsmedelsbutiker, samt detta i relation till Frankrikes lagstiftning¹. Tyngdpunkten i intervjuerna har legat på att få intervjupersonerna att uttrycka sina egna attityder, ståndpunkter och personliga erfarenheter, vilket är i fokus för kvalitativ forskning (Bryman 2008, s. 413).

Intervjuerna som har genomförts har varit semistrukturerade för att förvissa oss om att de teman som utgör frågeställningen täcks in, men samtidigt göra det möjligt för intervjupersonerna att utveckla sina svar och reflektera kring sina egna ståndpunkter. Det ger också möjlighet att ställa för studien relevanta följdfrågor, vilka är svåra att planera på förhand (Denscombe 2009, s. 234-235).

Intervjuerna har spelats in och sedan transkriberats i sin helhet för att kunna indexkodas och sedan analyseras. Intervjuerna har genomförts tillsammans, varav en intervjuare har ställt frågor och en har fört anteckningar. Efter att ljudupptagningen transkriberats har utskriften skickats till intervjupersonen för att hen skulle kunna läsa igenom den och godkänna eller ge förslag till ändringar om det uppstått ett missförstånd.

Intervjuerna har i denna uppsats presenterats i sin helhet i den mån det är möjligt. Samtliga aspekter av data har tagits med i resultatredovisningen, som återfinns under kapitlet *Intervjuer*, för att ge en så korrekt bild som möjligt av intervjupersonens svar. Längden av sammanfattningarna återspeglar längden på intervjuerna, vilka har varierat mellan 15 till 70 minuter.

Det fanns från början en ambition om att genomföra tio intervjuer. Detta mål uppfylldes inte. Eftersom uppsatsen endast ämnar undersöka tendenser och attityder som kan finnas hos intervjupersonerna kommer det låga antalet intervjuer att vägas upp med tidigare forskning och de tendenser som vi kan se kommer att ställas mot det teoretiska ramverket för att få bekräftelse eller motsägelse.

¹ Se intervjuguide under bilaga 2

3.2.1 Intervjupersoner - avgränsning och urval

Intervjupersonerna har valts ut genom ett bekvämlighetsurval. Detta på grund av möjligheten att ta oss till butiker för intervjuer. Med anledning av detta har vi valt att fokusera på skånska livsmedelsbutiker. För studien kontaktades större butiker i Skåne från de stora, svenska butikskedjorna som säljer livsmedel. Bland de butiker som har flera olika butikskoncept valdes endast de största alternativen. Valet att endast kontakta större butiker beror på att vi utgår ifrån Frankrikes lagstiftning som referenspunkt, vilken endast riktar sig till stora livsmedelsbutiker (Journal officiel de la République français).

Totalt kontaktades 59 butiker varav 8 tackade ja. Två intervjuer ställdes in på grund av dubbelbokning och sjukdom. De flesta som valde att inte delta gjorde det på grund av tidsbrist, ett fåtal tackade nej på grund av bristande intresse. De butiker som angett en e-post för kontakt på sin hemsida kontaktades till en början via den och de som inte svarade vid första kontakten ringdes sedan upp. Resterande butiker ringdes upp direkt.

Eftersom de intervjupersoner som är aktuella för undersökningen kontaktas i egenskap av sin yrkesroll kan en anledning till att de haft svårt att kunna ställa upp på en intervju varit att det inkräktar på deras arbetstid. Det förefaller vara en yrkeskategori med hög belastning i arbetet. Det är i huvudsak butiksansvariga som har tillfrågats och ställt upp på intervjuer. Det har funnits en eftersträvan att få personliga svar från intervjupersonerna, som inte nödvändigtvis behöver spegla kedjans eller butikens ståndpunkter, istället för professionella. Intervjupersonerna har på förhand informerats om att det snarare är personliga erfarenheter, attityder och åsikter som är av intresse för undersökningen och detta har även försökt att uppnås genom att intervjupersonerna är helt anonyma.

Att det till största del är butiksansvariga som har intervjuats kan ses både som en fördel och en nackdel. Det finns fördelar med att intervjua dessa personer med anledning av deras kompetens och yrkeserfarenhet. Samtliga intervjupersoner har mellan tio och fyrtio års yrkeserfarenhet vilket ger en grund till diskussioner om förändringar inom livsmedelsbranschen. Nackdelen kan vara att det finns en risk för att de uttrycker butiken eller kedjans åsikter och ståndpunkter istället för sina personliga tankar. Det går inte att avgöra huruvida intervjupersonen har svarat utifrån det ena eller det andra perspektivet men eftersom de på förhand informerats om att undersökningen även eftersträvar svar av personlig karaktär utgår vi från detta i uppsatsen.

3.2.2 Forskningsetiska överväganden

Samtliga intervjupersoner har fått möjligheten att skriva under två kopior om informerat samtycke², varav ett exemplar behövs av informanten och det andra av intervjuare. I samband med detta tilldelades intervjupersonerna också en personlig kod för att insamlad data skulle kunna anonymiseras. Formuläret för informerat samtycke utgör ett kontrakt mellan forskare och intervjuperson att data hanteras på ett konfidentiellt sätt.

Det är inte av relevans för uppsatsen att redovisa egenskaper som kan kopplas till intervjupersonen eller till butiken eftersom att studien inte syftar till att jämföra butiker eller butikskedjors arbetssätt. Studien eftersträvar snarare att få en översiktlig bild av livsmedelsbutikers arbetssätt kring hanteringen av matavfall och attityder kring lagstiftning. Med anledning av detta har alla uppgifter om butikens namn, läge eller tillhörighet till butikskedja undvikits att tas med, liksom uppgifter om intervjupersonens namn, ålder eller kön. Uppgiften om hur länge intervjupersonen arbetat inom livsmedelsbranschen finns dock med i samtliga intervjuer. Diskussionen har funnits om uppgiften är relevant, men eftersom den ger läsaren en bild av hur insatt intervjupersonen är i frågan har den tagits med. Uppgiften har heller inte bedömts kunna avslöja intervjupersonen, varför det inte bedömts olämpligt att ta med uppgiften.

Det har varit viktigt att presentera det empiriska materialet anonymt för att undvika att intervjupersonerna, butiker eller kedjor lider skada av uppgifter som framkommer i uppsatsen.

3.3 Analysmetod

Vid analysen av det empiriska materialet har data delats in i olika kategorier för att kunna analyseras och skapa förståelse för materialet. Data har kodats för att förenkla analysprocessen. Kategorierna har tagits fram efter att intervjuerna har transkriberats och olika teman har kunnat identifieras. Inom kategorierna har vi sedan skapat begrepp som använts för att beskriva våra slutsatser. De övergripande kategorier som använts för att analysera materialet har utgjorts av begreppen: *livsmedelshantering, trender och utveckling, välgörenhet och samarbeten, konsumentrelation, klimatansvar, konsumtion, ekonomi, information och utbildning* samt *lagstiftning*. Dessa kategorier har fungerat som ett paraply som mindre och mer specificerade kategorier har samlats under. Samtliga

² Se bilaga 1

intervjuer har analyserats utefter samma koder och kategorier för att kopplingar ska kunna dras mellan de olika intervjuerna och belägg för slutsatser ska kunna stärkas genom att de är återkommande i flera intervjuer. Detta skapar också den helhetsbild som krävs för att teoretiska slutsatser ska kunna utvecklas ur materialet. Analysen av data påbörjades i samband med att intervjuerna transkriberades och bearbetades. I takt med detta har också ytterligare frågor uppkommit, varpå det fortsatta insamlandet av data också försökt utformas för att täcka de nyuppkomna frågorna (Denscombe 2009, s. 373-376).

Vi har även valt att använda oss av den litteratur och de vetenskapliga artiklar som beskrivits i tidigare forskning och teoretiskt ramverk för att relatera dem till det material vi samlat in och slutsatserna vi dragit från dem. Delvis för att ge vårt material en kontext, men också för att kunna se likheter med eller skillnader från forskning som redan gjorts inom området. När materialet analyserats och slutsatser har dragits kommer dessa att kopplas till den teori som finns beskriven i det teoretiska ramverket (ibid. s. 375).

Vi ämnar genom denna studie att finna svar på om och varför en lagstiftning liknande den franska lagen om kampen mot matavfall skulle fungera. Detta utifrån det perspektiv som butiksansvariga har eftersom att det är de som skulle beröras av lagstiftningen i fråga. Eftersträvan är att kunna se liknande tendenser i intervjuerna så att en generell slutsats kan dras. Intervjuantalet är för litet för att detta ska kunna göras enbart på en grund av de data som samlats in genom intervjuerna men genom att komplettera slutsatserna från intervjuerna med andra källor kan resultatet sättas in i en större kontext (ibid. s. 382-383).

4. Teoretiskt ramverk

4.1 Konsumtionssamhället och liquid modernity

För att besvara frågeställningen kommer Zygmunt Baumans teorier om konsumtionssamhället och *liquid modernity* att användas.

Bauman beskriver konsumtionssamhället, konsumismen och den konsumistiska kulturen genom att konstruera en idealtyp för varje begrepp. Syftet med idealtyperna är att de ska fungera som analysverktyg för att kunna förstå och tolka verkligheten (Bauman 2008, s. 31). Det är dessa idealtyper som det teoretiska ramverket för denna uppsats kommer att grunda sig i. Bauman talar om människor som marknadsförare och varor. Varan människan försöker marknadsföra är sig själv genom att bygga på sitt eget

varumärke. Det handlar om att höja statusen på varan genom att vinna erkännande och uppmärksamhet hos andra för att kunna stanna kvar i det sociala spelet. Bauman kallar det sociala rummet för marknaden och det är på marknaden människan bygger upp sitt varumärke. Människans omvandling till varor är det mest karaktäristiska draget hos konsumtionssamhället. Det blir svårt för människan att skilja sig från alla andra varor på marknaden och därmed kommer konsumtionen in i bilden. Människan konsumerar för att skilja sig från de andra varorna på marknaden och strävar efter att fånga de andra konsumenternas uppmärksamhet (ibid. ss. 13, 19-20).

Bauman talar om både konsumtion och konsumism varav konsumtion beskrivs som något enskilda personer ägnar sig åt, medan konsumism är en egenskap som finns hos samhället vilken uppstår när ett samhälle kretsar kring konsumtion. I produktionssamhället, föregångare till konsumtionssamhället, var det arbetet som stod i centrum men nu har konsumtionen tagit över arbetets roll. Den konsumistiska kulturen idag handlar om att allt bör gå så fort som möjligt och det finns drifter och behov som handlar om att samla men också om att kasta och ersätta. I konsumtionssamhället bör vi, när saker går sönder eller om vi misslyckas med någonting, ge upp och köpa nytt eller byta bana. Konsumtionen bidrar också till att de gamla produkterna som ersätts av de nya blir till avfall eftersom vi, när vi inte uppnår omedelbar tillfredsställelse, kastar bort och skaffar nytt. Konsumtionssamhället kännetecknas av den konsumistiska ekonomin, vars existens är beroende av att människor fortsätter att konsumera och endast då kan den fortsätta utvecklas. Så länge som människor inte känner fullständig tillfredsställelse kan konsumtionssamhället fortgå. Värdet av nyheten överstiger värdet av varaktigheten i den konsumistiska kulturen (ibid. ss. 36, 44-46, 57, 98).

Ersättandet i konsumtionssamhället bygger på missnöjet hos medlemmarna. Bauman hävdar att när vi känner oss missnöjda med något så är vår lösning att byta ut det som skapar den känslan av missnöje hos oss. Vi skyr det gamla och föråldrade och längtar efter det nya. Det är avgörande för konsumtionssamhället att människorna vill kasta bort och köpa nytt, det är till och med en del av produkters design att hålla en viss tidsperiod för att sedan förlora sin funktion varpå konsumenten måste konsumera på nytt. Det missnöje som konsumtionssamhället framkallar och som vi känner när vi inte får omedelbar tillfredsställelse är också det som konsumtionssamhället när sig på och utvecklas genom (ibid. ss. 29, 59). Konsumtionssamhället är ett sorts samhälle som uppmuntrar människor att anamma en konsumistisk kultur. Genom att anamma kulturen och livsstilen kan medlemskap i samhället erhållas (ibid. s. 63). Bauman poängterar också att i ett konsumtionssamhälle, vilket som sagt är starkt präglad av snabb förändring, kan långsamt handlande leda till ett socialt utanförskap. Han refererar till de Gaulejac som säger att i takt med att samhället och samhällsmedborgarna rör sig framåt blir den som står stilla, icke-handlande och avvikande, kvar och en klyfta mellan dessa uppstår, vilken bara kommer att bli större med tiden (ibid. s. 96-97).

Konsumtionssamhället innebär mer frihet för individen att göra sina egna val. Den nya individuella friheten har dock lett till en minskad normativ reglering, vilket innebär att allt fler människor är fria att handla på sätt som inte ingår i någon social mönsterbildning och den sociala kontrollen har försvagats. Detta medför att individers skyldigheter, som tidigare var socialiserade skyldigheter, nu ligger på individernas eget ansvar (ibid. s. 102).

Bauman beskriver mänskliga konstellationer i konsumtionssamhället som *svärmar*. Han menar att människor håller samman genom att gemensamt röra sig i samma riktning, att sträva efter samma mål, men utan en ledare eller att beteendet är uttalat. Begreppet *svärmen* beskriver till skillnad från *gruppen*, som hör till det tidigare produktionssamhället, ett mer flyktigt beteende hos samhällsmedborgarna. Svärmens riktning kan plötsligt ändras, utan styrning från en överordnad, i det fall att ett nytt, mer relevant mål uppenbarar sig. En svärm skapas inte genom ordnat samarbete utan fortgår bara, främst genom att deltagarna i svärmen finner trygghet och stannar kvar där på grund av det stora antalet likadant handlande människor som svärmen utgör (ibid. s. 88-89). Detta kan tolkas som ett exempel på hur det normativa beteendet ser ut i konsumtionssamhället. Beteendet är flyktigt och samhället föränderligt, eller flytande som Bauman uttrycker det, varför också normerna i samhället är kortlivade och även de präglas av en föränderlighet.

Bauman beskriver konsumtionssamhället enligt följande:

“Och ett konsumtionssamhälle kan följaktligen, låt mig upprepa det, inte vara annat än ett samhälle av övermått och överdåd - och följaktligen överflöd och slöseri.”

(Bauman 2008, s. 99)

Bauman hänvisar till Freuds påstående att individer i ett samhälle troligtvis inte kommer att arbeta för allmänhetens bästa utan istället kommer att handla i syfte för sin egen största lycka, varför en överordnad kontrollmekanism behövs för att styra samhället i en önskad riktning. Frånvaron av en sådan kontrollmekanism gör att det är upp till individen själv att avgöra hur mycket ansvar hen är beredd att ta för allmänhetens bästa, vilket är en överväldigande uppgift för den enskilde individen. Bauman menar att det här har uppstått en plats för kommersiella organ att hjälpa individen att fatta dessa beslut men som inte utgörs av lagstiftning i form av förbud eller tvång. Individen förlitar sig gärna till dessa organisationer för att förenkla sitt handlande och slippa att själv ta beslut om vidden av sitt moraliska ansvar (ibid. ss. 82, 103-105).

Det moderna samhället beskrivs av Bauman med orden *liquid modernity*. Med detta menar han att samhällsstrukturen är föränderlig, det vill säga att den inte kan behålla en stadig skepnad utan hela tiden omformas, beroende av tid och yttre omständigheter. Vad som är viktigt för denna *liquid modernity* är främst tiden och hur den påverkar.

Något solitt, något som inte är flytande, kommer inte att påverkas av tiden i samma utsträckning som något flytande gör. En flytande, *liquid*, samhällsstruktur däremot är beroende av tiden och yttre omständigheter för sin form (Bauman 2005, s. 1).

Låt oss exemplifiera: Vi har två likadana former som symboliserar två olika samhällen. I den första formen häller vi cement. Cementen stelnar snabbt och när den väl är härdad kommer den inte förändras nämnvärt på grund av tid eller yttre omständigheter. Liksom processen då cementen brinner, stabiliseras och cementeras också de normer och rutiner som finns i samhället. I den andra formen häller vi vatten. Vattnet har inte samma relation till tid och rum som cementen har, utan påverkas i högsta grad och snabbt av tiden och de yttre omständigheterna. Vattnet har med andra ord inte en solid form utan förändras ständigt. Vattnet har till exempel förmågan att frysa till is ena dagen, för att sedan smälta till nästa dag. Om vattnet här symboliserar samhällsstrukturen innebär det att normerna inte har möjlighet att stabiliseras på samma sätt som i det cementerade samhället (Bauman 2000, s. 2; Bauman 2005, s. 1).

Också Banakar diskuterar i *Law and Regulation in Late Modernity (2013)* rättens möjligheter, eller snarare begränsningar, i det senmoderna samhället. Lagar har vanligtvis sin grund i samhällets normer men det senmoderna samhället har möjliggjort för människor att lösgöra sig från samhällets sociala institutioner. Han tar upp Baumans förklaring av *liquid modernity* som innebär att normer och relationer har blivit allt mindre stabila över tid. Genom att skriva om finanskrisen som rådde mellan åren 2007 och 2008 visar Banakar hur rätten i det senmoderna samhället har svårare att påverka och reglera normer som, så som Bauman föreskriver, blir allt mer flyktiga.

Banakar ger också exempel på olika rättsliga områden som har påverkats av det senmoderna samhället och dess flytande karaktär. Till exempel har familjens betydelse och äktenskapets roll skiftat under det senaste århundradet och där normer kring dessa har förändrats till så stor grad att rättsliga system världen över har påverkats av detta. I det senmoderna samhället har lagen, på grund av samhällets flytande, *liquid*, karaktär, inte samma funktion som den har i ett samhälle där normerna stabiliserats (Banakar 2013).

För att återvända till vårt tidigare exempel med de två samhällsformarna: I den första samhällsformen, där normerna cementerats, har lagen en stadig grund att stå på. I den andra samhällsformen däremot, där samhället är flytande, *liquid*, kan lagen antingen flyta på ytan eller sjunka ner i vattnet som flyttar sig undan lagen. Lagen har i denna samhällsform inte en stadig grund.

4.2 Självreglering

I *The Crystallization of Regulatory Norms* skriven av Donal Casey och Colin Scott undersöker de processen, som de kallar för kristallisering, för hur reglerande normer inom gränsöverskridande självreglering (TPR) blir effektiva i att uppnå normativ efterlevnad (Casey & Scott 2011). TPR står för gränsöverskridande självreglering och beskrivs i *Europaunionens officiella tidning* (2015/C 291/05) så här:

“3. 3 Nationell eller gränsöverskridande självreglering (även kallad gränsöverskridande privat självreglering), då det endast handlar om nationella frågor eller avtal mellan privata aktörer, företag, icke statliga organisationer och oberoende sakkunniga som utformar tekniska standarder och samverkar med internationella eller mellanstatliga organisationer”

Självreglering utgör ett komplement till lagstiftning och är en frivillig överenskommelse mellan olika aktörer för att bland annat styra eller reglera sociala och ekonomiska intressen (*Europaunionens officiella tidning* 2015/C 291/05). Till skillnad från rättsnormer så grundas inte normer som tillhör det gränsöverskridande självregleringssystemet i en rättskälla utan uppstår istället genom att normer inom andra institutioner kristalliseras. Ett gränsöverskridande självreglerande system kan utgöras av aktörer som tillsammans upprättar ett kontrakt där regler inkluderas som rör exempelvis matavfallshantering. Det finns även möjlighet att det inom systemet finns en tredje part som har en övervakande roll för att normerna inom systemet efterföljs. Kontraktet kan även innehålla regler för hur ett normbrytande beteende ska sanktioneras inom systemet (Casey & Scott 2011, s. 79).

Casey och Scott diskuterar att kristallisering av reglerande normer innebär att flera olika normer eller beteenden i samhället kan bilda en normativ struktur genom vilken sociala normer kan definieras som reglerande normer. Med detta menas att den normativa strukturen blir så pass stark att den får en reglerande effekt på beteenden. Vanligtvis uppstår kristalliseringen av normer när de blir upphöjda till rättsregler eller regelverk samt erkänns som legitima vilket därmed medför normefterlevnad. När normer tillhör ett gränsöverskridande självreglerande system får dessa normer reglerande karaktär och möjlighet att påverka och styra beteenden i samhället. För att kristalliseringen ska uppstå krävs att aktörerna har kunskap om att normen existerar, att normen i fråga accepteras och att aktörerna har de verktyg som krävs för att kunna följa normen (ibid. ss. 77, 82-83, 94).

Casey och Scott förklarar att rättsliga normer vanligtvis syftar till att förhindra vissa beteenden genom hot om rättsliga sanktioner vid överträdelse. (Vi vill dock inflika här att rättsliga normer omfattar flera olika slags normer utöver sådana som sanktioneras vid överträdelse.) En grundförutsättning för att rättsliga normer ska efterföljas är att det finns ett stöd för lagen hos befolkningen, det vill säga att de har legitimitet.

Gränsöverskridande självreglering har sin grund i avtal mellan olika aktörer men kan även ha laglig uppbackning. Aktörerna bildar ett kontraktsbindande samarbete med metoder för hur beteende som bryter mot normen ska hanteras (ibid. ss. 79, 86).

I detta avsnitt har vi presenterat det teoretiska ramverk som kommer att användas för att analysera materialet vi samlat in. Som vi skrivit ovan anger Baumans teori om konsumtionssamhället att det postmoderna samhället präglas av en flyktighet, vilket Banakar lyfter fram i sin artikel för att diskutera hur detta slags samhälle kan utgöra ett problem för lagstiftning och för rättsliga normer att få fäste. Till sist presenterades självreglering vilket kan ses som ett komplement till lagstiftning men som också kan stå helt för sig självt. I nästa kapitel kommer det empiriska materialet att redogöras för.

5. Intervjuer

Nedan presenteras samtliga intervjuer. Dessa har sammanfattats utifrån transkriberingarna och kompletteras med citat från intervjupersonerna. Samtliga intervjupersoner har delgivits samma information om den franska lagens innebörd vid intervjutillfället eftersom att förkunskapen om lagen har varierat mellan intervjupersonerna. Detta för att ge samtliga intervjuer samma utgångspunkt gällande diskussionerna om den franska lagstiftningen.

I alla intervjuer nämnde intervjupersonerna den tekniska utvecklingen, som exempel på ett verktyg för att minska onödigt matavfall. Flera butiker har också enligt intervjupersonerna olika datasystem som tar fram försäljningsstatistik och som hjälper till att planera beställningar.

5.1 Intervju 1

Intervju nummer 1 genomfördes med en person med mer än 40 års erfarenhet av arbete inom livsmedelsbranschen och upplevs som intresserad av ämnet.

I dagsläget skickar butiken matavfall till energiåtervinning där det omvandlas till biogas. Det är butiken själva som har slutit ett avtal med avfallshanteringsföretaget och koncernen är inte inblandad, även om intervjupersonen påtalar att koncernen förespråkar en gemensamhetssyn på exempelvis miljö och avfall.

Intervjupersonen menar att mycket av matavfallet uppstår på grund av regleringar kring livsmedelshantering, vilket i vissa fall kan vara begränsande för livsmedelsbutiken att sälja varor som är konsumtionsdugliga. Just angående hanteringen av matavfall så nämner intervjupersonen att det kan bli en konflikt mellan det ekonomiska intresset och intresset för miljön.

”Ja ekonomi och ekologi det är oftast lite motpoler. Sen om du sätter i ekonom, vad ska jag säga, värderingar i, vi kan ju liksom inte förstöra... man räknar med att man, man, en tredjedel av allt som odlas blir aldrig uppätet och det är också ett helsike ju. Alltså man suger ur jorden och producerar och så, två tredjedelar av jordens befolkning är inte mätta och blir aldrig det heller. Men å andra sidan kan du ju inte skicka den gurkan till Afrika, den är ju kass när den kommer fram. Så att man får väl ha nåt annat tänk här va. Och här är nåt att göra i framtiden, här är mycket att göra i framtiden.”

På frågan om intervjupersonen under sitt yrkesverksamma liv inom livsmedelsbranschen har upplevt förändringar i attityder kring matavfall, och

hanteringen av detta, svarar hen att det absolut har skett en förändring. I början togs matavfallet tillvara på, och hen kan se att detta tänk eller beteende är på väg tillbaka. Hen uttrycker sig såhär om detta:

"... Jag som har varit med så länge kan känna att det vänder, cirkeln är lite sluten nu. Alltså då [1960-talet] tog man ju vara på saker och ting mycket mycket mycket mer. Sen har vi haft en period här i mitten då det har varit bara frosseri och kasta, slänga. En krokig gurka kan man inte äta. Förr tog man vara på det på ett helt annat sätt."

Intervjupersonen berättar att förr fanns det en större variation bland frukt och grönt, idag så är frukter och grönsaker standardiserade, alla ser likadana ut. Hen berättar att det inte går att få tag på partier där frukt och grönt inte följer samma form och storlek.

"Nu ser alla likadana ut, alla paprikorna är lika stora, lika blanka, lika stor stjälk och riktigt standardiserade."

Hen upplever att äldre kunder reagerar starkare när de konfronteras med information om mängden matavfall än vad de yngre gör, som enligt hen hellre slänger bort mat än tar tillvara på det.

Intervjupersonen berättar att butiken idag inte har något samarbete för att minska matsvinn. Hen känner sig dock kluven när det gäller samarbeten med välgörenhetsorganisationer och tycker att det känns tvivelaktigt att skänka bort matavfall till människor som är i behov av hjälp.

"Varför ska de behöva äta det som vi betraktar som skräp, varför ska de det? De om någon borde få riktiga grejer kan jag tycka."

Hen tror också att det finns risk för att det till största del kommer att vara dåligt matavfall som kommer att skänkas till välgörenhet, eftersom att butiker säljer livsmedel så länge det är konsumtionsdugligt.

"Det är inte enkelt när det börjar närma sig datum, alltså när inte vi vill ha det längre då är det ju liksom redan passerat på, på ett visst sätt, ena foten är ju redan i soptunnan kan man säga."

Intervjupersonen uttrycker ett starkt engagemang kring miljöfrågor och klimatansvar, och återkommer regelbundet till dessa ämnen under intervjun. Hen tycker att kunskapen om livsmedel är något som tillhör allmänbildningen och att det borde ingå i grundskoleutbildningen att lära sig om det. Hen anser även att miljöfrågan är allas ansvar och att den kräver ett samhällsengagemang. Både konsument och butik måste se till att det uppstår så lite matavfall som möjligt, men att det är svårt att se till att alla tar sitt ansvar.

"Även vi har ju familjer och lever utanför det här huset va, vi vill ju, jag vill ju inte att mina barnbarn ska bada i vatten som är fullt med tvättmedel eller äter besprutade tomater eller vad det nu är, det vill inte jag, naturligtvis inte."

Hen talar om dagens samhälle som är mer tidseffektivt än förut, och ställer sig frågan om det kan ta den tid som det krävs för att öka kunskapen och att hantera livsmedel på ett hållbart sätt. Istället för att ta tillvara på varor som närmar sig utgångsdatum så väljer vi idag att köpa nytt istället, för att det är enkelt och billigt. Hen säger också att konsumtionen såg annorlunda ut förut för att ekonomin såg annorlunda ut eftersom att människor idag har råd att konsumera på ett annat sätt än tidigare.

För att locka konsumenter att handla i butiken så måste det enligt intervjupersonen alltid finnas hemma ett stort parti av livsmedel. Intervjupersonen förklarar:

"Jo, vi måste ha en trave gurkor för och kunna sälja maximalt, för det är därför vi är här ju, så måste vi ha en väldigt massa varor framme, vilket gör att en del av det blir kass. /.../ för att man kan bli sugen på jordgubbar eller nånting sånt där måste du ha ett berg. Och då kan man ju, kan man räkna ut i en kalkyl hur mycket ska vi, vad ska vi ta för jordgubbarna för att sälja maximalt och tjäna mest pengar. Och så blir det över för det har vi kalkylerat att de kan vi kasta. Så det är ett sätt att räkna på det och det är ett sätt att göra det. Och här är vi inne i en snurra som inte är helt enkel."

Intervjupersonen är tydlig med att livsmedelsbutikens huvudsakliga uppgift är att sälja varor och att göra en så stor ekonomisk vinst som möjligt. För att kunna göra detta krävs det att butiken erbjuder vad konsumenten efterfrågar. På det sättet har konsumenten möjlighet att påverka butikens inköp.

Angående vilka förutsättningar som krävs för att en lag liknande den franska lagstiftningen ska fungera är enligt intervjupersonen att det finns tillräckliga kunskaper, bland annat hos välgörenhetsorganisationer, att hantera livsmedelsavfallet på ett riktigt sätt.

Hen tror att det finns möjlighet för myndigheter och lagstiftning att påverka hanteringen av matavfall i en hållbar och miljövänlig riktning.

"Om där är organiskt avfall i det [i brännbart] så är det dubblapriset per ton. Och en straffavgift på 1900 tror jag det är. Och då jävlar, då börjar man tänka till. Så nu finns det en soptunna i lunchrummet där apelsinskalen hamnar istället för i den brännbara. Så alltså pengarna kan ju verkligen prata sitt språk alltså. Ja, så för att göra en affär även av soporna då, så måste vi bli duktiga på att, ja sortera naturligtvis, men också på att inte kasta för mycket för då blir det dyrt, och då blir kalkylen fel."

Däremot är intervjupersonen tveksam till att lagstiftning är ett bra sätt att förändra hanteringen av livsmedelsavfall. Dels tror hen att en lagstiftning kan tas emot på fel sätt, att det ger en bild av att livsmedelsbranschen inte kan reglera och sköta detta på egen hand. Hen motiverar också sin tveksamhet till lagstiftningen med att det är aktörerna inom livsmedelsbranschen själva som besitter mest kunskap om hur det bör hanteras och att det därför bör ligga i deras händer.

Intervjupersonen ställer sig också negativ till en lagstiftning som skulle tvinga fram ett samarbete med välgörenhetsorganisationer. Hen anser att samhället har blivit mer individualiserat och egoistiskt, vilket hen tror är en bidragande faktor till varför lagstiftning inte skulle fungera.

5.2 Intervju 2

Intervju nummer 2 genomfördes med en person som har lång erfarenhet av att arbeta inom livsmedelsbranschen, mer än 10 år. Hen uttrycker stor entusiasm för ämnet.

Butikens matavfall omvandlas i dagsläget till biogas. Butiken har ett samarbetsavtal med en lokal välgörenhetsorganisation som hämtar konsumtionsdugliga varor, vilka annars skulle gå till matavfall, i butiken tre dagar i veckan. Intervjupersonen berättar att vissa butiker inom kedjan har olika samarbeten där de skänker bort mat, vilket hen är mycket positiv till. Hen berättar att det skulle vara bra med ett större samarbete med organisationen eller någon annan organisation som har möjlighet att ta emot en ännu större mängd mat än vad som är möjligt i dagsläget.

Genom att sänka priset på varor som håller på att gå ur datum försöker butiken att undvika att onödigt matavfall uppstår. Tidigare har de inte fått sänka vilka varor som helst och hur mycket de ville men idag är det friare för butiken att bestämma sådant själv.

När det gäller trender och utveckling berättar intervjupersonen att det har skett stora förändringar i attityder gällande matavfall. Tidigare kastades nästan vad som helst, var som helst. Intervjupersonen anser att livsmedelsbutiker i allmänhet har ett ansvar för samhällets miljöpåverkan. Hen uttrycker starka känslor kring att slänga mat och säger att det skär i hjärtat att göra det.

Intervjupersonen har tidigare erfarenhet av arbete i en mindre butik, och berättar att det då var billigare att skänka bort mat än att slänga det. Hen berättar att ekonomin styr hanteringen av matavfall, i den meningen att matavfallet innebär en ekonomisk förlust.

"Ju mer vi kastar ju mindre pengar tjänar vi ju så att det är ju ohållbart i längden att kasta för mycket.

Intervjupersonen säger sig inte uppleva några förväntningar från kunderna gällande matavfall. Hen tror att det faktum att butiken är tydlig med att visa upp sitt arbete med att minska matsvinn kan påverka deras val av butik att handla i. Vid frågan om intervjupersonen tror att livsmedelsbutiker har möjlighet att påverka konsumenters konsumtionsvanor svarar hen såhär:

"... jag vet inte det, det är svårt å påverka konsumenter som, i butik tror jag eh däremot så skulle man kunna göra det till en större mediagrej att förklara skillnaden på bäst före och sista förbrukningsdag å att bara för att det står att det går ut det här datumet så behöver man inte kasta det utan lukta å känn å smaka så är det helt okej grejer för det mesta."

Intervjupersonen tycker att konsumenterna borde vara mer medvetna om varors konsumtionsduglighet men tycker att det är svårt att nå ut till alla med sådan information och påpekar att det också är upp till konsumenterna själva att ta reda på information. Vidare säger intervjupersonen att det är svårt att påverka konsumenterna, i alla fall inom kedjan, eftersom att allt är centralt styrt.

Intervjupersonen är mycket positivt inställd till den franska lagen:

"Jag vet inte vad man ska säga men jag tycker det är jättebra, jag läste det och bara tänkte fan det är, det varför gör vi inte det överallt? Hade vart hur bra som helst."

Hen påpekar att butikerna måste ha förutsättningar för att kunna klara av att följa lagen men säger att hens butik redan gör en stor del av vad den franska lagen föreskriver i dagsläget.

Vad gäller en lösning på matavfallsproblemet på lång sikt så tror intervjupersonen att lagstiftning är en bra idé, och motiverar det med den ekonomiska förlusten som kan komma att drabba butiker som inte följer den:

"... Kostar det i börser så gör man rätt ifrån sig tror jag."

5.3 Intervju 3

Intervju nummer 3 genomfördes med en person som har lång erfarenhet inom livsmedelsbranschen, mer än 20 år.

Angående matavfall upplever intervjupersonen inte att det har skett så stora förändringar gällande attityder under sin tid inom branschen. Hen berättar att butiken idag sorterar och slänger matavfall i en komprimator. Intervjupersonen berättar att det sägs att kommunen tar hand om matavfallet och att det sedan omvandlas till biogas, men hen vet inte om det stämmer. Hen berättar att den tekniska utvecklingen har gått framåt de senaste åren, och att det bara är några år sedan som butikerna började använda sig av matavfallskomprimatorer som gör att matavfallet kan gå till återvinning. Det är inte bara matavfall som sorteras idag utan alla olika förpackningsmaterial och elektronik med mera.

Vilken mat som kastas avgörs genom att se till bäst före-datum, och hen hävdar att det inte är tillåtet att sälja mat som passerat bäst före-datum i Sverige. För att undvika att slänga bort mat försöker butiken därför att sänka priset på varorna i god tid. Om att kasta bort mat svarar intervjupersonen såhär:

"Ja, ja men det, det tror jag överlag ja, det är ju liksom, vem vill kasta någonting egentligen... som är bra? Det vill man ju inte göra ju, men lagen säger vad den gör..."

Intervjupersonen förklarar att det blir stora, onödiga kostnader av att slänga mat, varför de vinner på att försöka förebygga svinnet.

Butiken har idag ett samarbete med en privatperson som hämtar delar av butikens matavfall för att utfodra djur. Intervjupersonen har en positiv inställning till samarbeten och tycker att det är bra att maten kan komma till nytta för någon som behöver det, så länge det är kvalitativt avfall. Såhär uttrycker hen sig om det:

"Det är bara positivt om man kan göra en, göra en god sak. Faktiskt. Kan jag hjälpa människor... Men det ska vara människor som behöver det ju. Det tycker jag är viktigt."

Hen berättar att hen skulle vara högst tveksam till ett samarbete med någon som har ett privat vinstintresse. Vidare säger intervjupersonen att ett välgörenhetssamarbete kan kräva mycket resurser från butiken, både i form av tid och pengar.

När det gäller klimatansvar berättar intervjupersonen att de i butiken hela tiden försöker utveckla och förbättra sig på olika områden för att minska sin miljöpåverkan. Intervjupersonen anser att alla har ett ansvar för miljön och miljöpåverkan, även butiker. Hen tror att det är viktigt att få ut kunskap på marknaden om hur butiker kan minska sin klimatpåverkan.

Intervjupersonen berättar att det är viktigt att minska på matsvinnet eftersom svinn innebär ekonomiska förluster för butiken. Hen hävdar att konsumenterna måste

förändra sitt köpbeteende för att matsvinnet ska kunna minska eftersom att det är kunderna som står för det stora matsvinnet och inte butikerna.

Intervjupersonen poängterar dock att det inte är enkelt för konsumenter att kunna minska sitt matavfall, eftersom det finns problem som är svåra att åtgärda. Hen förklarar:

“Men om ni hade haft tre barn och ni ser framför er tallrikarna med lite rester, skulle ni vilja skrapa ihop det till en matlåda och ta med er dagen efter? Nä, det vill man inte.”

Intervjupersonen anser att det är svårt för butiken att påverka konsumenters konsumtionsvanor och att det i slutändan alltid är kunden som bestämmer vad den vill köpa. Hen anser inte heller att livsmedelsbutiker har ett ansvar för konsumenters konsumtionsvanor.

Vid frågan om vad intervjupersonen tror krävs för att minska matavfall i samhället och om hen har någon idé om vad matavfallsproblemet beror på säger hen att det finns tre bovar när det gäller matavfall; de som tillverkar det, de som säljer det och de som köper det. Alla dessa behöver att arbeta med att minska svinnet.

Intervjupersonen tror att vi har det för bra i Sverige idag vilket kan vara en bidragande orsak till svinnet, och att vi människor är lite för bekväma. Hen exemplifierar detta genom att säga:

“Är jag inte sugen på bananen den har lite bruna prickar på sig, då äter jag inte den. Då äter jag det goda, nyköpta äpplet jag köpte idag. Å så blir det några prickar till imorgon och då blir jag ännu mindre sugen på att äta den bananen. Jag tror lite granna så är det.”

Hen är inte positivt inställd till den franska lagen och tror att en sådan lag på något sätt skulle innebära en kostnad för butiken. Hen säger ändå att hen inte skulle vara helt negativt inställd till den heller, men att hen kan se problem med en sådan skarp lagstiftning. Enligt intervjupersonen är det inte realistiskt att ingen mat får kastas, och att det uppstår en definitionsfråga om vad som är matavfall och vad som är matsvinn. Intervjupersonen menar att ett bättre alternativ skulle vara att införa en procentuell gräns för hur mycket en butik får slänga per år.

Att lagstifta för att minska matavfallet i butik är inget som intervjupersonen tror är en bra lösning på lång sikt. Detta för att det är konsumenterna själva som står för den stora delen matsvinn, och att det är där som förändringar måste ske. Hen säger också att en lagstiftning hade tvingat alla till att arbeta mer för att minska sitt matsvinn och att det givetvis hade blivit bättre, men tror dock inte att det är nödvändigt eftersom att hen tror att de stora kedjorna redan arbetar med att minska sitt onödiga matavfall.

5.4 Intervju 4

Intervju nummer 4 genomfördes med en person som har mer än tio års yrkeserfarenhet inom livsmedelsbranschen.

Intervjupersonen berättar att de hela tiden arbetar för att minimera matsvinnet så mycket det går, till exempel genom att anpassa beställningar efter försäljningsstatistik. Det matavfall som uppstår slängs i containrar och hämtas sedan av kommunen för att omvandlas till biogas eller naturgas. Hanteringen av matavfall är en fråga som behandlas centralt inom koncernen. På fråga om vad intervjupersonen har för tankar kring att slänga mat svarar hen att svinn är oundvikligt, men att det är positivt att det matavfall som faktiskt uppstår återanvänds genom energiåtervinning.

På fråga om intervjupersonen ser några möjligheter till förändringar i hur butiken idag hanterar sitt matavfall påtalar hen möjligheten att skänka matsvinn till välgörenhet. Hen påpekar dock att detta är en fråga som måste behandlas centralt inom koncernen, men att hen tror att det är på väg att bli vanligare att butikerna kan ha ett samarbete med en välgörenhetsorganisation.

”Ja, det är ju lite så man är inne på välgörenhet, man kanske kan koppla in något och få rätt på det. Sen vet jag att det är en lite central fråga för det har varit känsligt på något ställe och det har fungerat bra och på något ställe har det fungerat sämre så att det är lite där vi sitter idag. Jag tror att det kommer bli mer och mer komma in i vardagen men, ja. /.../ Inte idag.”

Idag har butiken inget samarbete med någon välgörenhetsorganisation men intervjupersonen tror att det finns goda möjligheter för butiken att i framtiden upprätta ett samarbete. Hen säger att det hade varit positivt att skänka matsvinn, som fortfarande är möjligt för människor att konsumera, till välgörenhet. Dock hävdar hen att det faktum att om någon skulle bli sjuk av varor som skänkts av butiken skulle påverka butiken mycket negativt.

Intervjupersonen tycker att det är mycket viktigt att matavfallet tas tillvara på. Hen berättar att det idag är ett större fokus på vad som slängs och vad som händer med matavfall som uppstår samt på hur samhället i stort kan hjälpa utsatta personer i samhället än vad det var för tio år sedan.

Intervjupersonen upplever att det finns förväntningar från konsumenterna som påverkar butikens arbete. Hen tycker också att det finns utrymme för butiken att styra konsumtionsvanor hos kunder och säger att då butiken till exempel gör satsningar på att ha ett stort ekologiskt sortiment så kan det påverka konsumenterna att handla mer ekologiskt. Dock, poängterar intervjupersonen, är det alltid kunden som bestämmer vad hen köper i slutändan.

Intervjupersonen tycker att livsmedelsbutiker har ett ansvar att se till att varorna de säljer är producerade på ett miljövänligt och hållbart sätt men också för att se till att deras funktion är miljövänlig och hållbar.

Intervjupersonen tycker att det är positivt att det idag finns lagar och regler kring hur matavfallshantering ska gå till. Hens reaktion på den franska lagen är positiv eftersom att den leder till sociala vinster i samhället i och med välgörenhetssamarbeten, men påpekar att det kan komma att uppstå problem genom den och tycker även att straffet känns hårt.

"Ja, att det kommer till behövande och att det återanvänds i samhället, det är väl skitbra, men samtidigt gör ju vi i butikerna allt för att inte slänga, för att tjäna pengar och då funkar driften. /.../ Sen att det ska behöva vara ett straff liksom, att man måste ge det vidare, ja jag vet inte om det ska behöva gå så långt, jag är tveksam till det."

En annan aspekt av frågan som intervjupersonen tar upp är att det kan vara svårt för vissa butiker att följa lagen. Hen säger att det rent praktiskt kan uppstå problem om butiken exempelvis inte har möjlighet att förvara varor som väntar på att lämnas till välgörenhet och att det därför blir ett problem när butiken ska straffas för något som inte är praktiskt genomförbart för dem. Intervjupersonen betonar att alla butiker har olika förutsättningar och att det därför måste vara genomförbart för butikerna att lagerhålla varor eller upprätta samarbeten med välgörenhetsorganisationer och skänka matavfall innan en lagstiftning införs.

Hen tror att det finns andra sätt att lösa frågan om matsvinn än att lagstifta om det. Genom att öka medvetenheten och att skapa tydliga riktlinjer kring matavfallsfrågan så tror intervjupersonen att man kommer närmare en lösning på problemet med det onödiga matavfallet. Hen tycker också att kommunen har en del i frågan, just med att informera butiker och att gemensamt komma fram till en praktisk lösning som fungerar.

5.5 Intervju 5

Intervju nummer 5 genomfördes med en person som har mer än 20 års erfarenhet inom livsmedelsbranschen.

Intervjupersonen berättar att det har skett förändringar i attityder gällande matavfall under tiden som hen har arbetat inom branschen. Hen tycker att tidigare kastades varor utan att någon brydde sig nämnvärt om det medan livsmedelsbutiker idag arbetar med att slänga mindre mat. Intervjupersonen anser att det är katastrof att slänga mycket mat och att det kostar mycket pengar för butiken att kasta bort livsmedel istället för att sälja

det. Dels förlorar butiken pengar på att kasta mat som kunde ha sålts och dels så kostar det pengar att ta hand om avfallet.

Butiken skänker idag bort frukt och grönt, som inte längre går att sälja, till en ideell förening. Det animaliska svinnet, samt det frukt och grönt som inte skänks bort, slängs i de vanliga soporna. För att undvika att onödigt matavfall uppstår försöker butiken att sänka priset på varor i tid innan bäst före-datum har passerats. Intervjupersonen berättar att det är ett centralt regelverk som styr vad som ska kastas.

Intervjupersonen berättar att de för tillfället inte har något samarbete för att skänka bort matavfall, mer än att de skänker bort frukt och grönsaker till en ideell förening. De söker emellertid efter en organisation eller förening att samarbeta med och som de kan skänka sitt matavfall, utöver frukt och grönt, till. Det är också något som butikskedjans ledning uppmuntrar till.

Intervjupersonen berättar att hen upplever att det pågår ett generationsbyte för närvarande. Hen tror att den yngre generationen är mer miljömedvetna än äldre generationer, och att yngre försöker att aktivt arbeta på ett mer miljövänligt sätt. Intervjupersonen anser att butiken som hen arbetar i känner ett ansvar för miljön eftersom att butiken till exempel är miljöcertifierad.

Intervjupersonen anser att livsmedelsbutiker har möjlighet att påverka konsumenternas och att butikerna har ett ansvar över konsumenternas konsumtionsvanor. Sådär berättar hen om det:

"Faktiskt för att som kund så är vi ju tror jag lite öppna för vad vi, vi exponerar ut. Å exponerar vi ut eh miljömärkta varor å kravmärkt mat så, så är det kanske att man får upp ögonen för det."

Hen svarar så här på frågan om hens inställning till den franska lagen:

"Eh ja du. Nu är jag inte så påläst om det men jag tror nog att, att det är ett eh positivt sätt. Det är nog det nya för oss tror jag, asså att det blir en ny, inte trend ska jag inte säga men att det blir ett nytt arbetssätt å att man får tänka på ett annat sätt också."

Intervjupersonen tror att en sådan lagstiftning hade fungerat för hens butik. Hen tror att en lagstiftning skulle kunna vara en lösning på matavfallsproblemet på lång sikt, speciellt för butiker eller kedjor som inte kan lösa det för tillfället. Hen tror dock att det inte är en förändring som sker snabbt utan att det kanske krävs några år för att lyckas med att inte slänga någon mat. Dessutom måste butiker ha rätt verktyg för att lyckas. Hen berättar att det är möjligt att revidera sina arbetssätt och tänka i nya banor, till exempel hade butikschefen sagt att det inte fick slängas kött. Sådär berättar intervjupersonen om det:

“Jag vet att det är ju i vår kött och chark är dom jätteduktiga just nu, dom kastar nästan ingenting. Asså från att kanske ha kastat för eh ja nu tar vi inte upp några siffror å sånt... nä men från om man säger att har man haft ett svinn på, på 4000 så är dom kanske nere på 400 kronor. Ja så det är enormt och det är just för att man är mer aktivt och gör aktiviteter å säljer ut det å stoppar ordrar å... /.../ Man är mer flexibel eh i sitt tankesätt. Det ska inte kastas nåt.”

5.6 Intervju 6

Intervju nummer 6 genomfördes med en person som har 30 års erfarenhet av arbete i inom livsmedelsbranschen.

Intervjupersonen uppger att det är mer upplyst nu både i butiker och hos konsumenter än vad det har varit tidigare. Idag är det en större diskussion kring hur matsvinn hanteras och om problemet med det, en diskussion som enligt hen var helt obefintlig bara för några år sedan. Det är nu på senare år som hanteringen börjat bli förändrad.

Det matavfall som uppstår och som går att ta tillvara på tillagas i butikens eget kök. Det matavfall som inte kan användas i köket skickas till biogas. Hen berättar också om att butiken varje dag följer upp hur mycket matavfall som har uppstått och även översätter det i kronor för att ge en mer förståelig bild av mängden matavfall.

“Alltså det, man vill ju slänga så lite som möjligt givetvis så det är, det är våra ambitioner och mål /.../ det är ju pengar vi kastar.”

Butiken har inget samarbete med någon välgörenhetsorganisation utan tar istället hand om, det konsumtionsdugliga, matavfallet i det egna köket. Enligt intervjupersonen beror detta främst på att de inte vill vara ansvariga över om någon blir sjuk av att konsumera varor som passerat bäst före-datum. Detta eftersom att butiken arbetar efter en policy som innebär att livsmedel som passerat bäst före-datum inte ska konsumeras på grund av risk för sjukdom, vilket inte är en risk som butiken är beredd att ta.

Intervjupersonen uppger att hen känner av förväntningar från konsumenterna som påverkar hur butiken hanterar sitt livsmedelsavfall. Hen talar också om att det är möjligt för butiken att i viss utsträckning påverka kundernas konsumtionsvanor men att det i slutändan alltid är kunden själv som tar beslutet om vad hen väljer att köpa. Intervjupersonen förklarar att butiken arbetar mycket med att få kunderna att välja ekologiskt och att konsumera på ett hållbart sätt. Hen upplever att det hos livsmedelsbutikerna också finns ett ansvar för kundernas konsumtionsvanor.

"I denna butiken här så jobbar vi ju väldigt mycket med ekologiskt och försöker få folk att välja det, och ett hållbart system så att säg. Så det, det försöker vi hela tiden. Och att vi är lättillgängliga, märker ut de här varorna som är positiva också på miljön."

Intervjupersonen tycker att butiken har ett ansvar för sin klimatpåverkan.

"Ja det är ju, vår policy det är ju att vi ska ha ett hållbart samhälle, allt som är bra för det, så det, givetvis har vi ett ansvar för det."

Hen förklarar också att hela butikskedjan arbetar för att minska miljöpåverkan genom exempelvis miljövänligare transporter och att tanken på klimatpåverkan hela tiden är bakomliggande för hur butiken agerar. Intervjupersonen tror att det krävs utbildning och information för att kunna påverka hanteringen av matavfall i en miljövänlig och hållbar riktning.

Intervjupersonen påpekar att de vill kasta så lite som möjligt eftersom att det är pengar som kastas. Det finns ett stort intresse från konsumenternas sida att köpa färdiglagad mat och det blir positivt för butiken att kunna sälja sådant som annars hade kastats. Hen talar också om att hen tror att det idag finns en bekvämlighet som styr hur människor konsumerar.

"Ja, jag tror att det har lite med vårt köpbeteende också hur vi handlar mat och hur bekväma vi är. Jag tror att det börjar i den nischen i början att vid delikatessdiskarna att man ser det var lite färdigmat och så börjar man handla det för att man är bekväm och snabbt och enkelt ska det gå hemma och så vidare och sen har det eskalerat hela tiden. Och då ser ju handlarna en chans att vi kan ju göra det på det här viset istället för att kasta. Det har ju, det har ju förändrats i köpbeteende också. Så jag tror att det kommer hand i hand, det tror jag faktiskt."

När intervjupersonen blivit informerad om den franska lagens innebörd så påpekar hen att det ungefär är så som de redan idag hanterar matavfall i butiken. Hen är dock tveksam till om det krävs en lagstiftning som ska reglera hanteringen. Intervjupersonen tror att alla större butikskedjor i Sverige idag arbetar för att minska livsmedelsavfallet och att det därför inte behövs någon lagstiftning. Också det faktum att det måste tillsättas en organisation för att kontrollera att livsmedelsbutikerna efterföljer lagen är onödigt eftersom det arbetet i stort sett redan sker idag.

Att det i lagen står att butiker ska upprätta samarbete med välgörenhet är intervjupersonen tveksam till eftersom att det uppstår en fråga om det finns tillräckliga möjligheter för välgörenhetsorganisationer att ta tillvara på matavfallet men också om vem som hålls ansvarig för om någon skulle bli sjuk av att konsumera livsmedelsavfall.

Intervjupersonen ställer sig också tveksam till om välgörenhetsorganisationer idag har möjlighet att ta emot den stora mängden matavfall som skulle uppkomma om

lagstiftningen och tvånget att skänka bort matavfallet fanns i Sverige idag. Hen tror inte att denna typ av lagstiftning är en hållbar lösning och uttalar sig såhär om det:

”Det tror jag inte, om man skulle samla ihop alla [ort]s butiker och lämna det någonstans så tror jag att det hade, det tror jag inte de kan hantera. Och då ligger det och blir ännu sämre egentligen och var gör vi av det då? Så jag tror ju bara att man skjuter sig själv lite i foten.”

Här ovan presenteras samtliga intervjuer. Dessa har beskrivits i sin helhet i den mån det varit möjligt. Vidare följer nu rapporter från myndigheter samt relevant lagstiftning för att ge intervjuerna en kontext.

6. Insatser för minskat matavfall i Sverige

Naturvårdsverket har publicerat rapporten *Vad görs åt matsvinnet?* som syftar till att utreda vilka åtgärder som har tagits för att minska matsvinnet inom olika led av livsmedelskedjan, varav grossist- och butiksled utgör ett. I rapporten har de sammanställt tidigare forskning om vad det finns för orsaker till att matsvinn uppstår i butik. De vanligaste orsakerna är bland annat att butiker köper in för stora partier av varor, att varorna inte har förvarats i rätt temperatur, att butiken använder sig av kampanjer som ”köp tre, betala för två” samt kundernas förväntningar på varornas utseende. Alla kända orsaker till att matsvinn uppstår i butik kan härledas till konsumenternas köpbeteende och butikernas ekonomiska vinstintresse som till exempel yttrar sig i att de eftersträvar välfyllda hyllor för att sälja mer (Naturvårdsverket 2014, s. 52-53).

I samma rapport presenterar Livsmedelsverket en utvärdering från 2013 av livsmedelslagstiftningen i syfte att se hur lagstiftningen förhåller sig till matavfall. Resultatet tyder på att livsmedelslagstiftningen i sig inte främjar onödigt matsvinn³ men att den kan göra det beroende på hur lagen tolkas och tillämpas i praktiken. I samband med detta har formuleringar i den information som Livsmedelsverket lämnar ut ändrats för att kunna tolkas på ett sätt som kan minska onödigt matsvinn. Ytterligare en förändring som gjordes var att förtydliga skillnaden mellan datummärkningarna *sista förbrukningsdag* och *bäst före*, varav varor med den förra märkningen inte är tillåtet att

³ Med undantag för datummärkningen av ägg.

sälja eller skänka efter att datumet är passerat medan detta är tillåtet för varor med den senare märkningen (Livsmedelsverket u.å., s. 27).

Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Livsmedelsverket har mellan åren 2013 och 2015 arbetat tillsammans med regeringsuppdraget *Minska matsvinnet*. Deras arbetsområden har varit att ta fram vad det kan finnas för eventuella orsaker till hinder och möjligheter för att minska onödigt matavfall inom livsmedelskedjan. Några exempel på sådana möjligheter kan vara riktad information till konsumenterna, att öka samverkan mellan olika aktörer, att sprida information om exempel på hur det går att arbeta för minskat matavfall samt att försöka öka användandet av matavfall till återanvändning (ibid. s. 3-5).

Det finns även en samverkansgrupp, SaMMA, för minskat matavfall för vilken Naturvårdsverket, Livsmedelsverket och Jordbruksverket är samordnare. Miljödepartementet och Näringsdepartementet är delaktiga i projektet. I samverkansgruppen är forskare, aktörer inom livsmedelsbranschen, myndigheter och intresseorganisationen involverade. Alla de stora butikskedjorna för livsmedel i Sverige är med i samverkansgruppen. Syftet med gruppen är att minska matavfall genom att bland annat samla forskning och information, sprida kunskap om matavfall och att nå det övergripande målet att minska matavfallet i Sverige. Genom att flera aktörer deltar ska det bli lättare att dela erfarenheter med varandra (Naturvårdsverket u.å.).

6.1 Butikskedjornas arbete mot matavfall

De stora butikskedjorna i Sverige har egna policyer och riktlinjer om hur de förhåller sig till miljön och hur de arbetar för att minska sitt klimatavtryck. De flesta kedjor uppger på sina hemsidor att de skänker mat, som inte längre kan säljas, till olika välgörenhetsorganisationer. Vissa har börjat med att själva tillaga mat, som närmar sig eller passerat bäst före-datum, i butiken som de sedan säljer. Alla kedjorna uppger att de har ett ansvar för miljön och att de arbetar aktivt med frågan, exempelvis genom att uppmuntra konsumenterna till att handla miljövänliga produkter genom att ha ett brett sortiment med sådana varor (City Gross u.å.; Coop u.å.b; Hemköp u.å.; ICA u.å.; Willys u.å.)

7. Lagstiftning rörande avfall och avfallshantering

7.1 Miljöbalken

I Miljöbalken (1998:808) 15 kapitlet finns en beskrivning av vad som menas med avfall. Så här lyder definitionen:

“1 st. Med avfall avses varje föremål eller ämne som innehavaren gör sig av med eller avser eller är skyldig att göra sig av med.

2 st. Ett ämne eller föremål ska anses vara en biprodukt i stället för avfall, om ämnet eller föremålet har uppkommit i en tillverkningsprocess där huvudsyftet inte är att producera ämnet eller föremålet, kan användas direkt utan någon annan bearbetning än den bearbetning som är normal i industriell praxis, och kommer att fortsätta att användas på ett sätt som är hälso- och miljömässigt godtagbart och som inte strider mot lag eller annan författning.

3 st. Ett ämne eller föremål som blivit avfall upphör att vara avfall, om det har hanterats på ett sätt som innebär återvinning och uppfyller krav i fråga om fortsatt användning enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 9 eller 28 §. (Lag 2011:734).”

I 9 § står att regeringen lämnar åt kommunerna att i viss mån avgöra hur avfall bör hanteras. I 28 § står att regeringen, eller av regeringen utsedd myndighet, får meddela vilka föreskrifter om avfall samt hantering och transport av avfall som följer av Sveriges medlemskap i EU.

I 15 kap 18 § finns också bestämmelser om under vilka förhållanden som avfallet får tas om hand av den som själv ger upphov till avfall istället för att det ska överlämnas till kommunen att hantera avfallet. Så här lyder bestämmelsen om hanteringen av avfall:

“18 § 1 st. När avfall ska transporteras genom kommunens eller en producents försorg, får avfall inte komposteras eller på annat sätt återvinnas eller bortskaffas av fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättsinnehavaren.

2 st. Vad som sägs i första stycket gäller dock inte om avfallet kan tas omhand på fastigheten utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön.

3 st. Kommunen får i enskilda fall tillåta fastighetsinnehavare eller nyttjanderättsinnehavare att själva ta hand om avfall som uppkommit hos dem och som annars skall tas omhand av kommunen, om de kan göra detta på ett sätt som är betryggande för människors hälsa och miljön och det finns särskilda skäl för en sådan dispens.

4 st. Även om tillstånd inte krävs, får tillstånd sökas hos kommunen för sådan verksamhet eller sådana åtgärder som avses i andra stycket. (Lag 2002:175). “

I Miljöbalken 27 kap 5 § finns också bestämmelser om hur kommuner får ta ut avgift för hantering och transporter av avfall. I andra stycket står att:

“Avgiften får tas ut på ett sådant sätt att återanvändning, återvinning eller annan miljöanpassad avfallshantering främjas.”

7.2 EU-parlamentets och rådets direktiv 2008/98/EG

I Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/98/EG, EUT L 312, 22.11.2008, s. 3, om avfall och om upphävande av vissa direktiv finns en avfallshierarki beskriven. Detta är en prioritetsordning som medlemsstaterna förväntas följa i lagstiftning och politik som handlar om förebyggande och hantering av avfall, för att nå bästa miljöalternativ. Prioritetsordningen lyder som följer: a) förebyggande, b) förberedelse för återanvändning, c) materialåtervinning, d) annan återvinning, som exempelvis energiåtervinning, samt slutligen e) bortskaffande. Av direktivet framgår också att medlemsstaterna tillåts avvika från avfallshierarkin om detta kan motiveras genom brist på teknisk genomförbarhet, ekonomisk livskraft eller på grund av miljöskydd.

7.3 Handelsnormer

Inom EU finns handelsnormer som är produktbeskrivningar av varor. Handelsnormer är en samling klassificeringar som används för att dela in varor i olika kategorier eller nivåer i syfte att skilja ut varor av högre och lägre kvalitet. Dessas syfte är att underlätta för handeln att prissätta sina varor och hjälper producenterna att öka sin lönsamhet. Handelsnormer misstas ibland för ett system som ska skydda konsumenterna från produkter som inte uppfyller standarden. De är istället tänkta till att bidra till bättre kommunikation mellan handeln och konsumenter och att uppnå en högre kvalitet på handelsprodukter vilket därmed ska öka lönsamheten (Jordbruksverket 2014, s. 9-10). Handelsnormerna förändrades 2009 och de tidigare klassificeringarna var kritiserade för att vara en produkt av onödig byråkrati. Vid den tidigare klassificeringen fanns det inte plats för exempelvis krokiga gurkor vilket har mötts av kritik. Idag är det endast ett fåtal frukter och grönsaker som omfattas av dessa handelsnormer till skillnad från de 26 produkter som tidigare omfattades av handelsnormerna (Bergfors 2009).

Här ovan har det empiriska materialet presenterats; intervjuer, myndighetsrapporter, material från stora livsmedelsbutiker, svensk lagstiftning samt reglering och direktiv från EU. I nästa kapitel kommer det empiriska materialet att analyseras utifrån det teoretiska

ramverket: finns det i empirin kopplingar till Baumans konsumtionssamhälle och hur förhåller sig empirin till lagstiftning och självreglering?

8. Analys

8.1 Ett problematiskt begrepp

Resonemanget som intervjuperson 1 för om att det skulle vara exempel på dålig människosyn att skänka matavfall till välgörenhet är intressant. Hen menar att samhällets utsatta inte ska behöva ta emot det som övriga samhället har ratat, det som samhället ser som skräp. I den inledande delen presenterar vi SAOBs definition av matavfall och även senare i uppsatsen Miljöbalkens definition av när avfall upphör att vara avfall. I den debatt som förs angående matavfall är en stor del av den mat som åsyftas fortfarande konsumtionsduglig. Vi anser att det uppstår ett problem när mat som fortfarande är fullt duglig för konsumtion ges status av att vara en avfallsprodukt. Av det som står skrivet i Miljöbalken kan utläsas att livsmedel som inte går att sälja och som därmed degraderas till avfall återfår sin status som konsumtionsduglig vara i det fall att den återanvänds. Därför borde det vara på sin plats med ett begrepp som omfattar livsmedel som inte längre går att sälja i butik, men som fortfarande kan konsumeras utan risk för hälsan, som inte innehåller ordet "avfall". Ett nytt begrepp, utan negativa konnotationer, skulle kunna öppna fler dörrar för tillvaratagande av livsmedlet i fråga. Det gynnar den konsumtiska kulturen att ha ett ord som matavfall, för en vara som egentligen är bra. Att göra sig av med varor lämnar plats för mer konsumtion vilket i sin tur är drivkraften i konsumtionssamhället. En förändrad syn på matavfall krävs för att i sin tur kunna genomföra en förändring i hur samhället betraktar och hanterar överflödigt mat.

8.2 Konsumtionssamhället

Frågeställningen för det här arbetet är om lagstiftning är ett sätt att åtgärda problemet med livsmedelsbutikers onödiga matavfall eller om det finns andra, alternativa sätt. Också frågan om intervjupersonerna upplever att livsmedelsbutiker har ansvar för samhällets hållbarhet ur miljö- och konsumtionssynpunkt ställdes inledande i arbetet, samt vilka andra faktorer än lagstiftning och reglering som påverkar hanteringen av matavfall och hur de olika faktorerna förhåller sig till varandra.

En av intervjupersonerna lyfter fram det faktum att det idag finns en standardisering på frukt och grönt som gör att alla grönsaker och frukter ser i princip likadana ut. Hen kopplar det till att onödigt matavfall uppstår eftersom att det inte finns plats för sådant frukt och grönt som avviker från den kosmetiska standarden. Vi kan här se kopplingar till konsumtionssamhället. Om vi växer upp i ett samhälle där vi endast exponeras för raka gurkor och blanka, lika stora paprikor är det inte otänkbart att i det fall vi

exponeras för en krokig gurka bland alla raka, så blir reaktionen att den sticker ut och avviker från normen. Liksom Bergfors skrivit om hur de krokiga gurkorna inte passat in i någon av klassificeringarna för gurkor så har dessa grönsaker inte heller möjliggjorts för försäljning i livsmedelsbutiker (Bergfors 2009). Bara raka gurkor har funnits i butikerna och vi vill därför mena att det uppstått en norm i samhället att det är en så en gurka ser ut; rak. Handeln i dagens konsumtionssamhälle när sig givetvis på konsumtionen. Den etablerade normen om raka gurkor innebär att det är dessa som är attraktiva hos konsumenten eftersom att hen inte är van att exponeras för avvikande produkter. Därmed finns det ingen anledning för handeln att börja sälja varor som avviker från standarden.

Samma person har i intervju berättat att det inte går att få tag på partier med frukt och grönt som avviker från den kosmetiska standarden för försäljning i butik. Detta trots att det i EU inte längre finns någon reglering kring att detta slags frukt och grönt inte får säljas efter ändringen 2009 (Bergfors 2009). Det faktum att handelsnormen ändrades för flera år sedan men att det idag inte finns att få tag på är intressant. De normer som styr livsmedelshanteringen har uppenbarligen inte förändrats i samma riktning inom den koncern som intervjupersonen arbetar.

Människor i konsumtionssamhället följer enligt Bauman ett likartat konsumistiskt beteende för att passa in och utveckla sitt varumärke i egenskap av varor och vi skyr det föråldrade och avvikande. De människor som inte följer denna norm klassas som avvikare och erhåller inte samma uppskattning utifrån konsumtionssamhällets normstruktur (Bauman 2008, s. 88-89). Om människor analyseras på detta sätt i konsumtionssamhället är det inte förvånande att det också är så vi förhåller oss till övriga konsumtionsvaror. De krokiga gurkorna kan här bli en symbol för konsumtionssamhället.

Av intervjuerna har framkommit att flera av intervjupersonerna sett en förändring av konsumtionsvanor under den tid de arbetat inom livsmedelsbranschen. Intervjuperson 1, som också är den med längst arbetslivserfarenhet, berättar utförligt om hur det på 1960-talet var ett mer tillvaratagande förhållningssätt till livsmedel, ett beteende som hen kan se tendenser till att det är på väg tillbaka idag. Mellan dessa två tidsperioder kan intervjupersonen se en period av frosseri och ett ohållbart köp- och slängbeteende. Detta är ett uttryck för utvecklingen till det postmoderna samhället och de konsumtionsvanor som regerar i dagens samhälles konsumistiska kultur.

En faktor till det onödiga matavfallet som framkommit under intervjuerna är att människor i dagens samhälle har det för bekvämt och att de har råd att slänga mat. Dagens människor har möjlighet att konsumera på ett annat sätt än i tidigare samhällen och det är enkelt och billigt att ständigt konsumera mer istället för att ta tillvara på livsmedel. Det intervjupersonerna berättar är ett uttryck för den konsumistiska kulturen där vi strävar efter omedelbar tillfredsställelse och när vi inte får det snabbt nog

konsumerar vi något annat som kan ge den känslan av lycka (Bauman 2008, ss. 29, 59). Konsumenterna berörs därmed inte nämnvärt av att kasta bort mat utan kan istället uppleva det åtråvärda i att konsumera nya varor. Som intervjuperson 3 säger:

”Är jag inte sugen på bananen den har lite bruna prickar på sig, då äter jag inte den. Då äter jag det goda, nyköpta äpplet jag köpte idag. Å så blir det några prickar till imorgon och då blir jag ännu mindre sugen på att äta den bananen. Jag tror lite granna så är det.”

Intervjuperson 3

Det här citatet representerar kärnan i den konsumistiska kulturen: beteendet som konsumenterna har idag, med ständig förnyelse och konsumtion, är vad som driver konsumtionssamhället. Detta beteende påverkar i sin tur butikernas agerande eftersom att det styrs av ekonomiska intressen (Bauman 2008, s. 57).

Hushållen i Sverige idag står för den största delen matsvinn (Naturvårdsverket 2015), något som också en av intervjupersonerna påpekar: både butiker och hushåll måste minska sitt matavfall. Vi vill påstå att konsumenter och livsmedelsbutiker föder varandras beteende. Precis som Naturvårdsverkets rapport har kommit fram till (Naturvårdsverket 2014, s. 52) beror matsvinnet i butik främst på konsumenters köpbeteende och butikernas vinstintresse. Intervjupersonerna har uppgett att butiker arbetar för att uppnå maximal ekonomisk vinst för att det är deras syfte och drivkraft. Konsumtion är därför fundamentalt för butikers funktion. Aktörerna inom livsmedelsbranschen står inte utanför konsumtionssamhället utan är också medlemmar i den konsumistiska kulturen. Dock berättar intervjupersoner att butiker har ett ansvar för sina kunders konsumtionsvanor och att det till viss del går att styra deras köpbeteende i vissa riktningar. Några intervjupersoner har berättat att vissa butiker medvetet försöker att styra in kunderna på exempelvis det ekologiska sortimentet och att detta också fungerar till en viss grad. Intervjupersonerna har dock varit noga med att poängtera att kunderna bestämmer i slutändan vad de vill köpa men butikerna har möjlighet att påverka det.

Av intervjuerna har det framkommit att livsmedelsbutikernas hantering av matavfall i stor utsträckning påverkas av konsumenternas förväntningar i kombination med att butikerna vill göra en ekonomisk vinst på deras konsumtionsvanor. För att kunna uppnå maximal ekonomisk vinst måste det finnas en stor mängd och variation av livsmedel i sortimentet. Om inte detta motsvarar konsumentens förväntningar så finns det risk att hen söker sig vidare till en annan butik för att tillfredsställa sitt konsumtionsbeteende. En av intervjupersonerna berättar att butiker gör en uträkning på hur mycket av en vara som är acceptabel att slänga för att butiken ändå ska göra en ekonomisk vinst på varan. De kalkylerar alltså fram en, ur ekonomisk synvinkel, acceptabel mängd matavfall redan då varorna ställs fram för försäljning till konsumenterna. Den ekonomiska förlust som

detta (redan beräknade) matsvinn innebär utgör inte skäl nog att minska mängden livsmedel på grund av risken att förlora en otillfredsställd konsument till en konkurrent. En slutsats att dra från detta är att den konsumistiska kulturen bidrar till att livsmedel redan innan det når livsmedelsbutiken har förutbestämts att bli till matavfall. Detta innebär att problemet med matavfall är del av konsumtionssamhällets struktur.

8.3 Normskifte – från sopor till energiåtervinning

Intervjuerna och de stora butikskedjornas miljöinformation ger en enhetlig bild av att de arbetar hårt med att minska sitt matavfall. Vi kan se kopplingar mellan förändringen av sophantering av avfall i allmänhet och arbetet butikerna bedriver idag för att minska matavfallet. Majoriteten av intervjupersonerna berättade om just återvinningsprocessen och att den blivit mer omfattande och specificerad, tidigare kastades allt avfall tillsammans. Idag sorterar och återvinner butikerna det mesta av det avfall som uppstår. Det förefaller som att det har skett ett normskifte i avfallshanteringen i allmänhet vilket kan utgöra en möjlighet för hanteringen av matavfallet att utvecklas i samma riktning. En slutsats att dra av intervjuerna är att det har skett ett normskifte mot mer miljövänlig hantering angående avfallshantering de senaste åren.

I MB 27 kap 15 § finns reglering för hur kommuner har möjlighet att främja ett miljövänligt agerande från bland andra livsmedelsbutiker genom att ålägga dem en straffavgift för osorterat avfall. Detta innebär att det redan idag existerar rättslig reglering som påverkar ett beteende som i grunden drivs av ekonomiska intressen till att agera på ett för miljön hållbart sätt. Av intervjuerna har det framgått att straffavgiften är något som fungerat lyckosamt för att förändra livsmedelsbutikernas hantering av avfall i allmänhet, varför möjligheten finns att detta också skulle fungera för matavfall. Genom att använda sig av ekonomiska verktyg för att driva igenom en förändring mot ett, för miljön, hållbart beteende kan rättslig reglering fungera.

8.4 Lagens möjligheter

Som vi kan se i intervjuerna är det skilda åsikter om den nya lagen som har införts i Frankrike. Ett genomgående tema i varför lagen skulle fungera är att den genom hotet om böter påverkar butikens ekonomiska intresse. Intervjupersonerna tror att den därigenom kan främja det miljövänliga beteendet också hos butiker som idag inte redan arbetar för att minska matsvinnet. Frankrike har utformat en lagstiftning som kan påverka butikernas ekonomiska intresse. Rätten kan inte påverka det ekonomiska systemet i sig utan kan istället dra nytta av den ekonomiska drivkraften i

konsumtionssamhället genom att se till butikernas drivkraft och lägga in åtgärderna där för att det ska fungera.

Med stöd av intervjuerna och Baumans teori är det mest troligt att livsmedelsbutiker agerar utifrån vinstintresse och därför väljer det billigaste handlingsalternativet. Om den vinsten sedan är en direkt ekonomisk vinst eller en indirekt, genom att ett av konsumenterna uppskattat beteende leder till ökad konsumtion och ekonomisk vinst för butiken, är inte relevant utan endast att det är butikens ekonomiska intresse som styr hanteringen av livsmedelsavfall.

Några av intervjupersonerna kan se alternativ till lagstiftning som ökad medvetenhet och tydliga riktlinjer för hantering av livsmedelsavfall vilket kan vara ett steg att närma sig en minskning av matavfallet. Samhället måste tillsammans komma fram till en lösning. Här skulle det finnas möjligheter till nationell gränsöverskridande reglering istället för tvingande lagstiftning för att nå målet med minskat matsvinn. Argument mot en lagstiftning är bland annat att den skulle vara onödig eftersom att det redan i stor utsträckning görs arbete för att minska matsvinn i de stora livsmedelsbutikerna.

En gränsöverskridande självreglering skulle kunna gynna aktörerna i livsmedelsbranschen genom att upprätta ett kontrakt sinsemellan. Som uppdagas i intervjuerna så skulle de flesta intervjupersoner föredra en tydligare reglering och direktiv istället för lagstiftning. Framförallt eftersom att de upplever att de flesta butikerna redan arbetar med att minska matsvinnet. I enlighet med detta hade ett kontrakt mellan aktörer kunnat verka mer gynnsamt. Enligt Casey och Scott kräver ett stabiliserande av normer inom ett sådant kontrakt att det finns kunskap om de normer som regleringen syftar till att stärka och att dessa vinner acceptans hos aktörerna (Casey & Scott 2011, s. 77). Idag förefaller det som att kunskap och acceptans redan finns inom butikerna, bland annat uppger samtliga intervjupersoner att de ställer sig positiva till initiativ som syftar till att minska matsvinnet. Det som saknas för stabiliserandet av normer är därmed förutsättningar. Av intervjuerna framstår det som att inte alla livsmedelsbutiker i dagsläget har möjlighet att hantera matavfallet på ett bättre sätt och det är också ett problem som tas upp. Genom att ingå i ett gränsöverskridande självregleringssystem skulle en möjlighet vara att ta fram åtgärder som syftar till att möjliggöra för samtliga butiker inom kedjorna att ta tillvara på matavfallet på ett fördelaktigt sätt. Ett sådant kontrakt hade kunnat inspireras av normskiftet gällande återvinning som nämndes tidigare, där rätten kan agera som en aktör i samarbetet och införa en straffavgift i det fall där en aktör slänger för stor andel mat.

Aktörerna är kanske mer mottagliga till att själva ta fram åtgärder för att lösa problemen än att frågan löses genom rättslig inblandning. Delvis för att de, av vad som framgår i intervjuerna, besitter större kunskaper om det praktiska arbetet i butikerna än vad rätten gör. Däremot kan vinstintresset påverka att ett eventuellt kontrakt inte skulle ta ut svängarna ordentligt för vad livsmedelsbutikerna behöver åtgärda. Där kan en

tvingande lagstiftning vara fördelaktig då den kan rikta sig mot butikernas drivkraft, det vill säga det ekonomiska vinstintresset.

Vi vill påstå att det finns tendenser till, eller att det möjligtvis är på väg i en riktning åt, att normer kring matavfallshanteringen kristalliseras. Problemet med matavfall uppmärksammas allt mer på global nivå och metoderna för att hantera det varierar. Frankrike har valt att införa lagstiftningen som ålägger butikerna med böter om de slänger mat (Journal officiel de la République française). Italien å sin sida överväger även de rättsliga reglering men med belöning i form av skattereduktion istället för straff (Bolton 2016). I Sverige inför regeringen etappmål för att motverka matavfall och uppnå FNs målsättning (Naturvårdsverket 2016). Samtliga intervjupersoner har uppgett att arbetet för att minska matavfallet är ständigt pågående och utvecklas hela tiden, både i deras butiker men även inom butikskedjorna. Detta stöds av information från de stora kedjorna, gällande deras miljöarbete, samt deras deltagande i SaMMA-projektet (Naturvårdsverket u.å.). Om vi följer Casey och Scotts teori om stabilisering av normer kan vi härleda det till normer för livsmedelsbutikers hantering av matavfall. I det här fallet krävs det att aktörerna inom livsmedelsbranschen har kunskap och förståelse först och främst om problemet med matavfall, att de har accepterat de normer som finns kring att minska matavfallet samt att de har förutsättningar och rätt verktyg för att kunna följa de normer som föreskrivs. Detta gäller för att både en lagstiftning och en gränsöverskridande självreglering ska kunna fungera. Vi vill, utifrån intervjuundersökningen kompletterat med det empiriska material som finns ovan, påstå att dessa tre faktorer existerar idag i varierande utsträckning.

Precis som Banakar beskriver har lagstiftning i det postmoderna samhället svårare att påverka beteenden och han hänvisar till Baumans begrepp *liquid modernity*, ett samhälle som präglas av ständig förändring och svag normativ reglering (Banakar 2013; Bauman 2005, s. 1). Vi vill därmed påstå att problematiken med den stora andelen mat som slängs i onödan är en mycket komplex fråga där hela strukturen som utgör konsumtionssamhället påverkar. Eftersom, som skrivits tidigare, konsumtionssamhället bygger på konsumtionen som drivkraft blir handelns yttersta drivkraft att få konsumenterna att konsumera i så stor utsträckning som möjligt. Därför kommer det att uppstå onödigt matavfall så länge som den konsumistiska kulturen fortsätter att frodas.

8.5 Är lagstiftning svaret?

Även om normerna som de ser ut idag gällande matavfall är på god väg att kristalliseras inom livsmedelsbranschen, finns det ingen garanti för att just dessa normer kommer att bli långvariga. Tvärtom, om vi tillämpar Baumans teori om konsumtionssamhället och dess flyktiga karaktär, finns det snarare skäl att tro att normerna inom detta ämne

kommer att förändras. I vilken riktning går inte att förutsäga. Därför är det svårt för traditionell lagstiftning att påverka normer eller strukturer som genomsyrar hela samhället.

I inledningen av uppsatsen ställdes frågan om det, i det fall en lagstiftning inte kan ses som en möjlig lösning att åtgärda problemet med matavfall, finns alternativa sätt att lösa problemet på. Det alternativ som diskuterats är gränsöverskridande självreglering. Detta kan vi se som ett bättre alternativ eftersom det innebär en mer flexibel reglering som också har möjlighet att utgå från livsmedelsbranschens normer, vilket skulle kunna göra självreglering mer verksam än lagstiftning.

9. Avslutande diskussion

Inledningsvis ställdes frågan om lagstiftning är ett möjligt alternativ för att åtgärda problemet med livsmedelsbutikers onödiga matavfall eller vilka alternativa sätt som problemet kan angripas på. Vi var från början inte beredda på komplexiteten i frågan och har under arbetets gång funnit att det är flera faktorer som påverkar matavfallsproblemet på olika nivåer. Den franska lagen kan tolkas som att den identifierar matavfallens problematiska faktorer som främst livsmedelsbutikers ekonomiska vinstintresse samt samhällets medvetenhet om problemet. Vi vill mena att det kan finnas andra bakomliggande orsaker som också påverkar problemet med matavfall och att sådana åtgärder som riktas till de enskilda butikernas ekonomiska vinstintresse inte ensamt utgör en lösning. Genom att se på frågan ur ett perspektiv av Baumans teori om konsumtionssamhället kan frågan lyftas till en ny nivå.

Vi har ovan analyserat vårt material utifrån Baumans teori om konsumtionssamhället. Dessa teorier bidrar till förståelsen för det samhälle som vi lever i idag där i stort sett hela samhället kretsar kring konsumtionen. Bland annat tidsaspekten som Bauman lyfter fram som utmärkande för konsumtionssamhället där allt bör gå så fort som möjligt (Bauman 2008, s. 44) kan vi se en koppling till i intervjuer. I intervjuer, särskilt intervju 3 och 6, har intervjupersonerna talat om sina erfarenheter av att dagens konsument agerar på ett sätt som är snabbt, enkelt och bekvämt och ger snabbast möjliga tillfredsställelse. Andra intervjupersoner tror att en stor anledning till problemet med matavfall är att konsumenterna hellre väljer att köpa nytt och sedan slänger det gamla. Det är kärnan i Baumans teori om konsumtionssamhället, där bortkastandet inte är ovälkommet utan istället bidrar till tillfredsställelse genom chansen till ny konsumtion (ibid. ss. 56, 98). Med anledning av konsumtionssamhällets köp- och slängkultur tror vi att lösningen på problemet med matavfall ligger i samhällets strukturer snarare än i enskilda butikers hantering.

Lagstiftning som den i Frankrike kan ha möjlighet att nå framgångar eftersom det beteende som föreskrivs i lagen i många fall redan verkar uppfyllas i svenska livsmedelsbutiker. Dock ger intervjuerna bilden av att en lagstiftning kanske inte hade tagits emot så väl av aktörerna i livsmedelsbranschen. I det flytande samhället, *liquid modernity*, som Bauman beskriver är normerna ständigt under förändring (Bauman 2005, s. 1), men precis som Banakar hävdar behöver lagstiftning en stadig normativ grund (Banakar 2013). Konsumtionssamhället med sin flyktiga karaktär underlättar därmed inte för rätten att påverka och styra beteenden genom traditionell lagstiftning.

Det har bland annat visat sig i intervjuer att aktörerna hellre ser tydligare riktlinjer kring hanteringen vilket medför att en gränsöverskridande självreglering hade kunnat vara att föredra. Det problem vi kan se med det är att en sådan reglering bygger på frivillighet mellan aktörer. Det, i kombination, med butikers vinstintresse kan leda till att det blir för svaga regleringar som inte påverkar matavfallshanteringen i tillräckligt stor utsträckning. Med anledning av detta hade det, ur miljösynpunkt, eventuellt varit mer gynnsamt med en tvingande lagstiftning. Vi anser därför att det inte går att avgöra vilket av lagstiftning eller gränsöverskridande självreglering är att föredra eftersom det finns fördelar och nackdelar med båda, vilket också lyfts fram i analysen. Därför ska det bli intressant att i framtiden se verkningarna av den franska lagstiftningen.

Vi får heller inte glömma att matavfall är ett miljöproblem och därför bör hanteras som ett sådant. Vi har under tidigare forskning lyft fram problematiken med regleringar av miljöproblem. Denna problematik uppstår eftersom att miljön utgör ett gemensamt utrymme globalt. Det är därför svårt att identifiera specifika faktorer som påverkar klimatet, vilket bidrar till svårigheter att bedöma var rättsliga regleringar bör implementeras (Herbert, Derman & Grobelski 2013, s. 233-235). Det går här att dra paralleller till problemet med att reglera matavfallet; vad utgör grunden till problemet? Denna fråga måste först besvaras innan det går att ta ställning till om en rättslig reglering är möjlig.

Vi drar slutsatsen att det inte går att komma undan konsumtionssamhället eftersom att den konsumistiska kulturen dominerar dagens samhälle, som även livsmedelsbutiker är en del av. Konsumenterna står för den största andelen matsvinn i samhället (Naturvårdsverket 2015) men vi anser att deras beteende är svårare för myndigheter och lagstiftning att påverka. Det finns större utrymme för dessa institutioner att påverka och reglera handelns hantering av matavfall, eftersom vi vill mena att deras matsvinn är resultatet av ett mer systematiskt beteende. Vi tror att hushållens matavfall är av mer spontan karaktär, som även den är ett resultat av den konsumistiska kulturen som vi redogör för ovan. En viktig aspekt för att åtgärda problemet är, oavsett om det handlar om lagstiftning eller självreglering, att flera aktörer i samhället måste samverka för att det ska ske en förändring.

9.1 Förslag till fortsatt arbete och vidare forskning

Datummärkning lyfter intervjupersonerna fram som en av de största anledningarna till att onödigt matavfall uppstår. Några intervjupersoner uppger att det inte är tillåtet att sälja varor som har passerat bäst före-datum. Detta stämmer dock inte och det är endast varor som har passerat sista förbrukningsdag som inte får säljas (Naturvårdsverket 2014, s. 19). Trots Livsmedelsverkets tydligare instruktioner gällande datummärkningarna (Livsmedelsverket u.å., s. 27) förefaller det finnas osäkerhet kvar hos butikspersonal om vad som gäller. Detta synliggör ett behov av tydligare information och mer engagemang från myndigheter för att kunna skapa mer kunskap om livsmedels hållbarhet och hur onödigt matavfall kan undvikas i större grad.

För att uppnå FN:s mål för ett halverat matsvinn fram till 2030 krävs som sagt att de utvecklade länderna tar till åtgärder för att kraftigt minska det onödiga matavfallet. I dagarna för slutförandet av den här uppsatsen uppgav Naturvårdsverket att regeringens etappmål som gäller till 2018 inte kommer att uppfyllas om arbetet fortskrider som det gör idag, utan det behövs kraftigare åtgärder (Svensson 2016). Lösningen på problemet med matavfall anser inte vi kunna lösas genom att rikta åtgärder mot problemets efterverkningar, utan fokus måste snarare riktas till roten för beteendet. Av denna anledning anser vi att det finns ett behov av vidare forskning inom samhällsvetenskaperna för att skapa mer förståelse för hur samhället kan arbeta för att hantera miljöproblemen.

Källförteckning

Litteratur

- Banakar, R. (2013). Law and Regulation in Late Modernity. I Banakar, R. & Travers, M. (red.) *Law and Social Theory*. Oxford: Hart Publishing
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Malden: Polity Press
- Bauman, Z. (2005). *Liquid Life [Elektronisk resurs]*.
- Bauman, Z. (2008). *Konsumtionsliv*. Göteborg: Daidalos AB
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB
- Casey, D. & Scott, C. (2011). The Crystallization of Regulatory Norms. *Journal of Law and Society*, 28(1), ss. 76-95
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2:3 uppl., Lund: Studentlitteratur AB
- Ekelund, L. & Jönsson, H. (2011). How does Modernity taste? Tomatoes in the Societal Change from Modernity to Late Modernity. *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, vol. 3, ss. 439-454.
- Eriksson, F., Fellenius, F. & Norman, R. (2014). *Mat till välgörenhet - en alternativ åtgärd för att skapa mervärde av matsvinnet i livsmedelsbutiker*. Kandidatuppsats, Institutionen för ekonomi. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. <http://stud.epsilon.slu.se/7420/>
- Evans, D., Campbell, H., Murcott, A. (2013). A brief pre-history of food waste and the social sciences. I Evans, D., Campbell, H., Murcott, A. (red.) *Waste matters: New perspectives on food and society*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, ss. 5-26
- Gjerris, M. & Gaiani, S. (2013). Household food waste in Nordic countries: Estimations and ethical implications. *Etikk i praksis. Nordic Journal of Applied Ethics*, 7(1), ss.6-23
- González Vaqué, L (2015). Food loss and waste in the European Union: A new challenge for the food law? *EFFL*, vol. 1. ss. 20-33
- Herbert, S., Derman, B. & Grobelski, T. (2013). The Regulation of Environmental Space. *Annual Review of Law and Social Science*, 2013, 9:227-47 DOI: 10.1146/annurev-lawsocsci-102612-134034

O'Brien, M. (2013). A 'lasting transformation' of capitalist surplus: from food stocks to feedstocks. I Evans, D., Campbell, H., Murcott, A. (red.) *Waste matters: New perspectives on food and society*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, ss. 192-211

Ricci, C., Marinelli, N., Puliti, L. (2016). The Consumer as a Citizen: the Role of Ethics for a Sustainable Consumption. *Agriculture and Agricultural Science Procedia*, vol. 8, no. Florence "Sustainability of Well-Being International Forum". 2015: Food for Sustainability and not just food, FlorenceSWIF2015, ss. 395-401. Tillgänglig genom: 10.1016/j.aaspro.2016.02.035. [2016-04-26]

Stuart, T. (2009). *Waste: uncovering the global food scandal*. London: Penguin

Elektroniska källor

Bergfors, S. (2009). EU släpper hård regel. *Svenska dagbladet*, 1 juni.
<http://www.svd.se/eu-slapper-hanad-regel>

Bolton, D. (2016). Italy passes law to make supermarkets give wasted food to charity. *The Independent*, 17 mars. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/italy-supermarkets-food-waste-law-charity-a6937001.html>

Chrisafis, A. (2016). French law forbids food waste by supermarkets. *The Guardian*, 4 februari. <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/04/french-law-forbids-food-waste-by-supermarkets>

City Gross (u.å.). *CSR-policy*. <http://www.citygross.se/Om-City-Gross/Miljo-och-kvalitet/CSR-policy/#.VzW0sjWV3De> [2016-05-13]

Cliff, M. (2014). Forget the ugly fruit, meet the ugly fruit bowl! French supermarket introduces lumpy and misshapen fruit and vegetables - sold at 30 % discount - to combat food waste. *Daily Mail*, 16 juli. <http://www.dailymail.co.uk/femail/food/article-2693000/Forget-ugly-fruit-meet-ugly-fruit-bowl-French-supermarket-introduces-lumpy-misshapen-fruit-vegetables-sold-30-discount-combat-food-waste.html>

Coop (u.å.a). *Knasiga grönsaker*. <https://www.coop.se/Vart--ansvar/Knasiga-gronsaker/> [2016-05-11]

Coop (u.å.b). *Frågor och svar om matsvinn*. <https://www.coop.se/vart--ansvar/knasiga-gronsaker/fragor-och-svar-om-matsvinn1/> [2016-05-13]

Cowburn, A. (2015). Morrisons vows to donate all unsold food, following public outcry. *The Independent*, 31 oktober. <http://www.independent.co.uk/news/morrisons-vows-to-donate-all-unsold-food-following-public-outcry-a6716181.html>

Frej, W. (2016). It's now illegal for supermarkets to waste food in France. *The Huffington Post*, 5 februari. http://www.huffingtonpost.com/entry/france-supermarkets-food-waste_us_56b4ba4de4b04f9b57d93f53

Hemköp (u.å.). *Hemköp arbetar för minskat matsvinn*. <https://www.hemkop.se/Miljo--ansvar/Hemkop-arbetar-for-minskat-matsvinn/> [2016-05-13]

ICA (u.å.). *Delat ansvar för matsvinn*. <http://www.ica.se/ica-tar-ansvar/miljo/delat-ansvar-for-matsvinnet/> [2015-05-13]

Ingen lag mot matsvinn i Sverige (2015). *Landets fria tidning*, 3 juni. <http://www.landetsfria.se/artikel/117868>

Naturvårdsverket (2015). *Matavfallet behöver minska*. <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Mark/Avfall/Matavfall/> [2016-03-23]

Naturvårdsverket (2016). *Etappmålen*. <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Etappmal/> [2016-03-23]

Payton, M. (2016a). Supermarket food waste 'must be banned by EU and US', demands French politician Arash Derambarsh. *The Independent*, 19 februari. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/supermarket-food-waste-must-be-banned-by-eu-and-us-demands-french-politician-arash-derambarsh-a6884191.html>

Payton, M. (2016b). French supermarkets banned from throwing away and spoiling unsold food. *The Independent*, 5 februari. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/french-law-bans-supermarkets-throwing-away-and-spoiling-unsold-food-giving-them-to-food-banks-and-a6855371.html>

Payton, M. (2016c). Denmark opens first food waste supermarket selling surplus produce. *The Independent*, 23 februari. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/denmark-food-waste-supermarket-we-food-copenhagen-surplus-produce-a6890621.html>

Payton, M. (2016d). Supermarket food waste 'must be banned by EU and the US', demands French politician Arash Derambarsh. *The Independent*, 19 februari. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/supermarket-food-waste-must-be-banned-by-eu-and-us-demands-french-politician-arash-derambarsh-a6884191.html>

Schofield, H. (2015). Is France's supermarket food waste law headed for Europe?. *BBC Magazine*, 18 augusti. <http://www.bbc.com/news/magazine-33907737>

Senneby, J. (2015). Coop dissas franskt förbud mot matsvinn. *Dagens Arena*, 22 maj. <http://www.dagensarena.se/innehall/coop-dissar-franskt-forbud-mot-matsvinn>

Sheffield, H. (2016). Tesco is selling 'wonky veg' for up to half price in bid to curb food waste. *The Independent*, 11 mars. <http://www.independent.co.uk/news/business/news/tesco-starts-selling-wonky-veg-in-bid-to-curb-food-waste-a6925966.html>

Division for Sustainable Development (u.å.) *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. FN. <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld> [2016-04-26]

Svensson, M. (2016). Mer matrester måste återvinnas. *Sveriges radio*, 15 maj. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6428555>

Wesslén, A. (2016). Frankrike inför lag mot matsvinn. *ETC*, 10 februari. <http://www.etc.se/klimat/frankrike-infor-lag-mot-matsvinn>

Willys (u.å.). *Slängd mat är slängda pengar*. <https://www.willys.se/matsvinn> [2016-05-13]

Rapporter från myndigheter

FAO (2011). *Global food losses and food waste - Extent, causes and prevention*. Rome

Jordbruksverket (2014). *Vi slänger frukt och grönsaker i onödan - varför?* (Rapport 2014:5). https://www.jordbruksverket.se/download/18.37e9ac46144f41921cd2a1e/1395998034568/Rapport_Vi+sl%C3%A4nger+frukt+och+gr%C3%B6nsaker+i+on%C3%B6dan_140328.pdf

Livsmedelsverket (u.å.). *Slutrapport - Regeringsuppdrag för minskat matsvinn 2013-2015*. http://www.livsmedelsverket.se/globalassets/matvanor-halsamiljo/miljo/matsvinn/slutrapport-matsvinn_160321.pdf

Naturvårdsverket (2014). *Vad görs åt matsvinnet?* (Rapport 6620). Stockholm: Naturvårdsverket. <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6620-8.pdf?pid=13363>

Rättskällor

Journal officiel de la République française. *LOI n° 2016-138 du 11 février 2016 relative à la lutte contre le gaspillage alimentaire (1)*.

<https://www.legifrance.gouv.fr/eli/loi/2016/2/11/2016-138/jo/texte> [2016-03-22]

Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/98/EG, EUT L 312, 22.11.2008

Övriga källor

Livsmedelsverket (2015) *Kvantitativ undersökning om konsumenters kännedom, attityd och beteende kring matsvinn*. (Projekt 1530878).

<http://www.livsmedelsverket.se/globalassets/matvanor-halsamiljo/miljo/matsvinn/matsvinn-20151104.pdf>

Naturvårdsverket (u.å.) *Vi är SaMMa; Samverkansgruppen för minskat matavfall* [faktablad]

Bilaga 1 – Formulär informerat samtycke

Om rättens möjligheter att påverka livsmedelsbutikers hantering av matavfall

Forskningsstudien syftar till att undersöka rättens möjligheter att påverka livsmedelsbutikers hantering av matavfall.

Undersökningen kommer att grundas på kvalitativa intervjuer i syfte att kartlägga uppfattningar och attityder hos personal i livsmedelsbutiker. Intervjuerna kommer att, vid samtycke, spelas in. All data kommer att anonymiseras och ingen data kommer i publiceringen av forskningsstudien att kunna kopplas till en enskild person eller butik. Materialet kommer endast att användas i en kandidatuppsats vid Rättssociologiska institutionen, Lunds universitet.

Deltagande i studien är frivilligt och det är möjligt att när som helst innan publiceringen av uppsatsen avbryta sitt deltagande i forskningsstudien. Tack för din medverkan!

Hälsningar

Elin Polteg och Linn Palo

Lunds universitet

Handledare: Reza Banakar

Rättssociologiska institutionen

Lunds universitet

Informerat samtycke

Jag har informerats om studiens syfte, om hur informationen samlas in, bearbetas och handhas. Jag har även informerats om att mitt deltagande är frivilligt och att jag, när jag vill, kan avbryta min medverkan i studien utan att ange orsak. Jag samtycker härmed till att medverka i denna intervjustudie som handlar om personal i livsmedelsbutikers uppfattning om och attityd till lagstiftning som reglerar butikers hantering av matavfall.

Ort/Datum/År

Namnunderskrift

Namnförtydligande

Kod:

(ifylles av forskare)

Forskarens underskrift

Namnförtydligande

Bilaga 2 - Intervjuguide

Intervjuguide

- Hur länge har du arbetat inom livsmedelsbranschen?
(Har du under tiden du har arbetat inom branschen upplevt några förändringar i attityder gällande matavfall?)
- Har du arbetat i fler butiker än denna? *(Om ja: har du upplevt skillnader i hanteringen av matavfall?)*

Hantering av matavfall:

- Vad gör ni i butiken med ert matavfall idag?
- Vad händer med matavfallet?
- Hur tas det omhand?
- Vad är dina tankar kring att slänga mat?
(Tycker du att ni delar uppfattning i butiken?)
- Hur försöker ni undvika onödigt matavfall i butiken?
- Vem beslutar om vad som ska slängas och vad som ska göras med det?
- Upplever du att förväntningar från konsumenterna påverkar butikens livsmedelshantering och rutiner kring matavfall? *(Om ja, på vilket sätt?)*
- Tycker du att det finns möjligheter till förändringar i hur butiken tar hand om matsvinn/matavfall? *(Om ja, på vilket sätt? Om nej, varför inte?)*

Klimatansvar:

- Känner du att butiken, eller butiker i allmänhet, kan påverka konsumenters konsumtionsvanor? *(Om ja, på vilket sätt? Om nej, varför inte?)*
- Tycker du att livsmedelsbutiker har ansvar över kunders konsumtionsvanor och den miljöpåverkan som det bidrar till? *(Varför eller varför inte?)*
- Upplever du att din butik känner ansvar för hur den påverkar miljön? *(Varför eller varför inte?)*
- Vet du om andra butiker arbetar på andra sätt med sitt matavfall? *(Om ja; påverkar det era val?)*
- Tycker du att livsmedelsbutiker har ett ansvar i samhällets miljöpåverkan i allmänhet? *(Varför eller varför inte? På vilket sätt?)*

Samarbeten:

- Har ni idag något upprättat samarbete på något sätt med någon välgörenhetsorganisation? *(Om ja, kan du berätta om det?)*
- Om butik har ett samarbete, vad låg till grund för det? Vad har det fått för reaktioner?
- Har du tidigare stött på projekt eller initiativ inom detta ämne, dvs minska matsvinn? Om ja, vad tycker du om sådana initiativ?
- Tror du att er butik har möjlighet att skänka matavfallet till välgörenhet? Omständigheter och inställning/attityd.
- Vad kan ni se för värde i att hantera matsvinnet på ett annat sätt, exempelvis skänka bort till välgörenhet?

Lagstiftning:

- Har du hört talas om Frankrikes nya lagstiftning som förbjuder stora matbutiker att slänga mat? *(Vi förklarar)*
- Hur är din inställning till en sådan lagstiftning?
- Hur tror du att sådan lag skulle fungera för er butik?
- Tror du att lagstiftning skulle kunna vara en lösning på matavfallsproblemet på lång sikt? Varför eller varför inte?

Sista fråga:

- Har du något att tillägga?